

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Anna Budzanowska

<https://orcid.org/0000-0002-8662-605X>

<https://www.researchgate.net/profile/Anna-Budzanowska>

<https://scholar.google.com/citations?hl=pl&user=PoJzATIAAAAJ>

anna.budzanowska@us.edu.pl

Uniwersytet Śląski w Katowicach

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

W 1996 r. rozpoczęłam kształcenie stacjonarne w Instytucie Nauk Politycznych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, które w latach 1997–2001 łączyłam z pracą na rzecz projektów kulturalnych realizowanych w ramach otrzymanego przez Kraków tytułu Europejskiej Stolicy Kultury (2000). Jednym z projektów, który koordynowałam, była międzynarodowa wystawa „Młoda Belgia”. Historia i model konstytucyjny tego kraju splecione z aspiracjami narodowowyzwoleńczymi Polaków w XIX i XX w. zainspirowały mnie do wyboru tematu pracy dyplomowej: *Historia ustrojowa i system konstytucyjny Królestwa Belgii. Od państwa unitarnego do federacji*, którą przygotowałam pod kierunkiem prof. dr. hab. Mariana Grzybowskiego. W 2001 r. związałam się z Katedrą Prawa Ustrojowego i Porównawczego na Wydziale Prawa i Administracji UJ. Efektem współpracy był nie tylko uzyskany tytuł magistra (2001), lecz także pierwsze publikacje naukowe¹.

Równolegle do zagadnień dotyczących analizy polityk publicznych i systemów politycznych zajmowała mnie historia doktryn politycznych i prawnych, w tym interpretacje rdzenia różnych nurtów filozoficznych i ustrojowych oraz odniesienie do ich społeczno-kulturowych podstaw. Powyższe zainteresowania poznawcze rozwijałam jako doktorantka w Katedrze Doktryn Politycznych i Prawnych UJ prowadzonej przez prof. dr. hab. Michała Jaskólskiego. Jego opiece naukowej zawdzięczałam solidne wprowadzenie do historii doktryn i filozofii, lecz przede wszystkim warsztat metodologiczny badań myśli politycznej, zorientowany między innymi na identyfikację kluczowych problemów powracających na przestrzeni wieków, a także na źródła tworzących się idei oraz postulatów politycznych i społecznych konstytuujących poszczególne doktryny, wspólnie formujących kryteria poprawnego wyodrębniania etapów przemian światopoglądowych.

W 2003 r. podjęłam studia doktoranckie w Katedrze Doktryn Politycznych i Prawnych UJ. Prowadziłam analizy przede wszystkim z udziałem teorii związanych takich kategorii, jak „małe ojczyzny”, „pogranicze”, „decentralizacja”. Efektem tych badań był artykuł *Europa gett*² oraz rekonstrukcja idei decentralizacyjnych Prowansalczyka Charles’a Maurrasa, felibra, który nie tylko kontynuował tradycję literacką Frédérica Mistrala, ale również twórczo ją rozwinął w teorii politycznej. W ramach tych prac powstała rozprawa doktorska o nacjonalizmie integralnym Charles’a Maurrasa. Na jej podstawie w czerwcu 2008 r., na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, uzyskałam stopień doktora nauk humanistycznych. Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. dr. hab. Michał Jaskólski, a recenzentami prof. dr. hab. Jan Baszkiewicz oraz prof. dr. hab. Bogdan Szlachta.

¹ A. Budzanowska, *Monarcha w systemie konstytucyjnym Belgii*, w: *Szkice o pozycji ustrojowej i statusie głowy państwa*, red. M. Grzybowski, Wydawnictwo Miniatura, Kraków 2003, ISBN 83-7081-453-0, s. 157–175; A. Budzanowska, *Parlament Federalny Belgii*, w: *Parlamente państw europejskich*, red. J. Czajkowski, M. Grzybowski, Księgarnia Akademicka, Kraków 2005, ISBN 83-7188-813-9, s. 203–227; A. Budzanowska, *Belgia – tożsamość niejednoznaczna*, „Pressje” (2003), Teka 3, s. 137–143.

² A. Budzanowska, *Europa gett*, „Pressje” (2006), Teka 6, s. 84–86.

W maju 2014 r. zdobyłam dyplom Executive MBA Gdańskiej Fundacji Kształcenia Menedżerów (MBA GFKM) w ramach programu będącego wspólnym przedsięwzięciem Uniwersytetu Gdańskiego i Erasmus University w Rotterdamie. Pracę dyplomową napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Marka Ilnickiego zatytułowałam *Implikacje ekonomiczne dla krajowych mikroprzedsiębiorstw wynikające z wejścia Polski do unii walutowej i przyjęcia wspólnej waluty europejskiej* (*Economic consequences for domestic microenterprises resulting from Poland's accession to the Economic and Monetary Union – EMU*).

W 2023 r. ukończyłam Advanced Investment Program na SRI International Stanford and Queen Hedvig Academy. Program ten pozwolił mi na zdobycie wiedzy i umiejętności niezbędnych w obszarze komercjalizacji wyników badań naukowych, a także prowadzenia ich przy wykorzystaniu innowacyjnych technologii.

Zdobyte przeze mnie dyplomy i stopnie naukowe prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Przebieg edukacji wyższej skutkujący posiadanymi dyplomami i stopniami naukowymi.

Okres	Zdobyte wykształcenie
2023	Advanced Investment Program, Stanford Graduate School of Business, SRI Stanford Research Institute, Queen Hedvig Academy
2012–2014	Master of Business Administration, Gdańska Fundacja Kształcenia Menedżerów (Uniwersytet Gdański i Erasmus University w Rotterdamie) Tytuł pracy: <i>Implikacje ekonomiczne dla krajowych mikroprzedsiębiorstw wynikające z wejścia Polski do unii walutowej i przyjęcia wspólnej waluty europejskiej</i> (<i>Economic consequences for domestic microenterprises resulting from Poland's accession to the Economic and Monetary Union – EMU</i>), promotor: prof. dr hab. Marek Ilnicki
2003–2008	Studia doktoranckie w trybie dziennym, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie Tytuł rozprawy doktorskiej: <i>Charles Maurras – konserwatysta radykalny. Twórca doktryny nacjonalizmu integralnego</i> , promotor: prof. dr hab. Michał Jaskólski
1996–2001	Studia magisterskie w trybie dziennym, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie Tytuł pracy: <i>Historia ustrojowa i system konstytucyjny Królestwa Belgii. Od państwa unitarnego do federacji</i> , promotor prof. dr hab. Marian Grzybowski

Źródło: opracowanie własne.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych

W trakcie studiów doktoranckich prowadziłam zajęcia dydaktyczne w ramach dwóch katedr Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie: Katedry Prawa Ustrojowego i Porównawczego oraz Katedry Doktryn Politycznych i Prawnych. W 2006 r. rozpoczęłam także współpracę z Wyższą Szkołą Europejską im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie, prowadząc zajęcia dydaktyczne w zakresie zagadnień dotyczących integracji europejskiej. Po obronie rozprawy doktorskiej (2008) związałam się z Wydziałem Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego, w tym samym czasie rozpoczęłam pracę w instytucjach publicznych w stolicy.

W kolejnych latach w mojej praktyce dydaktycznej nastąpiła przerwa. Była ona związana najpierw z urlopami macierzyńskimi, a następnie z brakiem zgody przełożonych na pracę poza administracją publiczną i zatrudnienie na uczelni.

Do pracy w instytucjach akademickich wróciłam w 2021 r. po odejściu z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Obecnie jestem zatrudniona w dwóch jednostkach naukowych (w niepełnym wymiarze czasu). Na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie realizuję grant Narodowego Centrum Nauki. Od 2022 r. pracuję także na stanowisku badawczo-dydaktycznym na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. W obu uczelniach prowadzę zajęcia dydaktyczne dla studentów I i II stopnia (zob. rozdz. 6.1.) oraz sprawuję opiekę promotorską nad przygotowaniem prac dyplomowych (prac licencjackich i magisterskich).

Posiadam ponadto afiliację badawczą w Katedrze Badań nad Nauką i Szkolnictwem Wyższym na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie rozwijam badania w obszarze polityk publicznych dotyczących szkolnictwa wyższego.

Przebieg mojego zatrudnienia w jednostkach naukowych prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Przebieg zatrudnienia w jednostkach naukowych.

Okres	Miejsce zatrudnienia
Kwiecień 2022 – obecnie	Adiunkt, Instytut Nauk Politycznych, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Śląski w Katowicach (zatrudnienie w niepełnym wymiarze czasu)
Październik 2021 – obecnie	Adiunkt, Instytut Polityk Publicznych, Kolegium Gospodarki i Administracji Publicznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie (zatrudnienie w niepełnym wymiarze czasu)
Kwiecień 2021 – obecnie	Afiliowany badacz w Katedrze Badań nad Nauką i Szkolnictwem Wyższym, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
2009–2011	Wykładowca, Instytut Dziennikarstwa, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego
2005–2009	Wykładowca, tutor, Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie
2004–2007	Doktorantka, Katedra Historii Doktryn Politycznych i Prawnych oraz Katedra Prawa Ustrojowego i Porównawczego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Źródło: opracowanie własne.

W pracy naukowej wykorzystuję połączenie zainteresowań akademickich z zakresu nauk o polityce i administracji z doświadczeniami praktycznymi zdobytymi w ramach pełnionych funkcji publicznych i aktywności w organizacjach międzynarodowych.

Doświadczenie zawodowe, skoncentrowane na rozwoju instytucjonalnym oraz zagadnieniach europejskich, ukształtowało moje zainteresowania badawcze relacjami pomiędzy rządem, prezydentem RP a Unią Europejską w kontekście polityk publicznych. Po akcesji Polski do Unii Europejskiej rozpocząłam pracę w Parlamencie Europejskim (2004–2007). W następnych latach wykonywałam zadania na rzecz Instytutu Adama Mickiewicza, gdzie odpowiadałam za funkcjonowanie punktu kontaktowego programów Komisji Europejskiej *Kultura 2007–2013* oraz *Europa dla Obywateli*. Zadania w obszarze polityki publicznej i współpracy międzynarodowej powierzono mi także w ramach pracy w Kancelarii Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego.

Ważnym etapem mojego rozwoju naukowego i zawodowego było nawiązanie współpracy z instytucjami działającymi na rzecz rozwoju szkolnictwa wyższego i nauki. W 2016 r. zostałam powołana na stanowisko dyrektora generalnego, a w 2019 r. podsekretarza stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Byłam odpowiedzialna za przeprowadzenie, w modelu partycypacyjnym, konsultacji publicznych projektu reform systemu Szkolnictwa Wyższego i Nauki (tzw. Ustawy 2.0), a także za przygotowanie kluczowych narzędzi polityki naukowej, w tym programu *Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza* oraz innych ważnych inicjatyw badawczych, organizacyjnych i popularyzatorskich zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym. Efekt tego zaangażowania to wymierny rozwój współpracy wielośrodkowej w ramach Narodowego Kongresu Nauki, a także moje publikacje naukowe i projekty badawcze³. W 2024 r. została mi powierzona funkcja Pełnomocnika Prezydenta Miasta Katowice ds. Europejskiego Miasta Nauki Katowice 2024. Te doświadczenia wykorzystuję w badaniach nad instrumentami reformy polskiego systemu szkolnictwa wyższego i nauki oraz nad rozwojem umiędzynarodowienia badań naukowych.

Przebieg mojego zatrudnienia w administracji publicznej prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Przebieg zatrudnienia w administracji publicznej.

Okres	Instytucja, stanowisko	Najważniejsze zadania
2022–2024	Miasto Katowice, Pełnomocnik Prezydenta Miasta Katowice ds. Europejskiego Miasta Nauki Katowice 2024	• Champion EuroScience Open Forum (ESOF) 2024 • Przewodnicząca zespołu odpowiedzialnego za pozyskanie i realizację grantu <i>European Science in the City next generation</i> w ramach <i>Horizon Europe – Work Programme 2023–2024 Widening participation and strengthening the European Research Area</i>⁴
2016–2021	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Podsekretarz Stanu, Dyrektor Generalny	• Narodowy Kongres Nauki, proces konsultacji publicznych, którego efektem były założenia Ustawy 2.0 • Kreowanie polityki naukowej • Nadzór nad podmiotami sektora
2011–2015	Kancelaria Prezydenta RP, Dyrektor Biura Współpracy Instytucjonalnej	• Nadzór nad systemem monitorowania procesu legislacyjnego • Współpraca z urzędami centralnymi oraz instytucjami UE • Pierwsza ustawa o innowacyjności (ulga innowacyjna)
2007–2008	Instytut Adama Mickiewicza, Wicedyrektor	• Rozwijanie współpracy instytucjonalnej poprzez projekty dyplomacji kulturalnej i naukowej
2004–2007	Parlament Europejski, Doradca	• Komisja Kultury Edukacji, Komisja Spraw Zagranicznych (Podkomisja Praw Człowieka), Komisja Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych

³ Szczegółowe omówienie tego obszaru aktywności przedstawiam w podrozdziałach: 4.2.1. *Badania nad systemem szkolnictwa wyższego i nauki*, 5.2.2. *Współpraca badawcza. Badania nad systemem szkolnictwa wyższego i nauki* oraz 6.2. *Osiągnięcia organizacyjne i popularyzujące naukę*.

⁴ Zarządzenie wewnętrzne nr 215/2023 Prezydenta Miasta Katowice z dnia 26 czerwca 2023 r.

2000–2001	Biuro Festiwalowe Kraków 2000 – Europejskie Miasto Kultury, project manager	• Projekty z zakresu dyplomacji kulturalnej i naukowej • Nadzór nad Stowarzyszeniem Europejskich Miast Kultury z siedzibą w Brukseli • Współpraca z Komisją Europejską
-----------	--	--

Źródło: opracowanie własne.

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

4.1. Osiągnięciem naukowym, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.), jest **monografia mojego autorstwa, opublikowana przez Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (2025), zatytułowana *Muślinowa rebelia. Kobiety libertynizm erudycyjny oświeceniowej Francji i jego tropy w tradycji feministycznej***.

W zgłoszonej do oceny monografii *Muślinowa rebelia. Kobiety libertynizm erudycyjny oświeceniowej Francji i jego tropy w tradycji feministycznej* prezentuję wyniki przeprowadzonych badań nad ideami osiemnastowiecznych francuskich wolnomyślicielek nurtu libertynizmu erudycyjnego (*libertinage érudit*), z uwzględnieniem genezy i ewolucji tego nurtu doktrynalnego, w tym licznych wątków teoretycznych i ustrojowych. Idee te rodziły się na skraju wielkich nowożytnych systemów filozoficznych jako sprzeciw względem wielu z nich. Francuzki metodycznie artykułowały odrębność własnych postaw światopoglądowych także w stosunku do teorii najważniejszych umysłów epoki. Myśli i postulaty libertynek oddziaływały jednocześnie na otoczenie, w tym na poglądy czołowych francuskich filozofów tamtego okresu i na tradycję francuskiego feminizmu. Treści formułowane przez erudytki znalazły miejsce w rozwiązaniach prawno-ustrojowych w okresie rewolucji 1789 r., a podejmowane przez nie zagadnienia są wciąż obecne we współczesnych dyskusjach poświęconych uniwersalnej relacji jednostka–społeczeństwo–państwo.

Celem badań było podjęcie refleksji krytycznej nad zindywidualizowanymi rozważaniami erudytek, które odwoływały się do wartości wolnościowych, następnie dokonanie syntezy ich doktryny i w efekcie zidentyfikowanie dziedzictwa ich postulatów emancypacyjnych w rozwiązaniach prawnych i ustrojowych wprowadzonych w trakcie rewolucji 1789 r. Twierdziły one, że każdy człowiek powinien mieć prawo do swobody wyrażania siebie i podejmowania decyzji dotyczących własnych pragnień i celów. Konsekwencją ich działań w tym kierunku było zwrócenie uwagi na podmiotowość i autonomię kobiet zarówno w sferze prywatnej, jak i publicznej. Środkiem do tego celu miało być urzeczywistnienie doktrynalnej triady: wyeliminowanie religii ze sfery publicznej, reforma kształcenia (wprowadzenie edukacji świeckiej), wreszcie – przyznanie kobietom pełni praw cywilnych i politycznych. W tym założeniu dobrze widoczne są charakterystyczne konstrukcje „erudycyjnych” teorii: idealizacja wolności, relatywizacja moralności i odrzucenie dogmatu chrześcijańskiego.

Na szczególną uwagę zasługują te elementy przebadanej doktryny, które konfrontowały się z ówczesną dynamiką procesów społecznych, nadal – niezależnie od pojawienia się nowych idei, w tym etyki świeckiej – kształtowaną poprzez postawy tradycyjne i paternalistyczne. Miało to wpływ między innymi na datowanie okresu rozwoju nurtu kobiecego libertynizmu erudycyjnego, trwającego we Francji przez cały XVIII w. – od czasów radykalnego oświecenia (1650–1750) po dekadę rewolucji 1789 r. Analiza krytyczna skupiona bardziej na badaniu idei niż władzy i praktyki politycznej miała na celu prześledzenie różnic, a czasem wręcz konfrontację teorii kobiecych z koncepcjami czołowych męskich reprezentantów myśli oświeceniowej w wyselekcjonowanych zagadnieniach zdefiniowanych jako doktrynalna triada. Dzięki postulatam kobiet dotyczącym norm społecznych i prawnych uwypukliły się po raz pierwszy teoretyczne uzasadnienia podmiotowości płci. Wyniki

badan poprzez odtworzenie sukcesów (rewindykacje prawne) i porażek (tzw. wojna kokard i regres normatywny) erudytek politycznych pozwoliły uchwycić również proces wykluczeń obecny w epoce szczytującej się dążeniem do równości i postępu. W konsekwencji ustalenia dotyczące postaw erudytek ujawniły emancypacyjne teorie ideowe i prawne oraz dowiodły, że przeobrażeniom świadomości społecznej towarzyszył proces przenoszenia myślenia jednostkowego na zbiorowe – poprzez symboliczną walkę o „rząd dusz”.

Rozważany problem naukowy i hipotezy badawcze dotyczyły alternatywnej historii idei za sprawą dostrzeżenia nowej perspektywy dziedzictwa intelektualnego oświecenia poprzez odtworzenie wyróżniającego się dorobku emancypacyjnego kobiet. Badania wpływu przedstawicieli nurtu na rozwój oświeceniowych doktryn dowiodły istnienia łączników leżących u podstaw przemian w poszczególnych koncepcjach erudytek w relacji do głównych nurtów filozoficznych epoki. Wyniki badań kompleksowo identyfikują omawianą doktrynę w powiązaniu z transformacjami ówczesnej rzeczywistości. Ich postawy emancypacyjne, wykraczając poza indywidualne doświadczenia, kształtowały nowe wzorce myślenia o sferze publicznej. W przypadku oświeceniowych emancypantek postulaty – poznawania świata doczesnego w oderwaniu od duchowości oraz wyrównywania szans w edukacji – przerodziły się w manifesty wolnościowe zmierzające do ustanowienia rzeczywistości świeckiej konstytuującej podmiotowość i reprezentację kobietą w sferze publicznej. Z perspektywy czasu można zaobserwować, że idee erudytek uchyliły drzwi dla przyszłych pokoleń feministek, a wezwanie do realizacji triady: wprowadzenia powszechnego kształcenia, świeckości sfery publicznej i obywatelskich praw politycznych, było trwale obecne we francuskim systemie ustrojowym przez ponad sto lat, aż do końca pierwszej fali francuskiego feminizmu.

Proces kształtowania się prezentowanej doktryny rozpoczął się w początkach XVIII w. na płaszczyźnie *l'ordre politique*, kiedy krytyka biblijna sprowokowała tzw. *mutation opérée dans les intelligences*. Już wówczas stanowisko libertynek erudytycznych wyróżniało się tworzeniem pomostu pomiędzy racjonalizmem chrześcijańskim – ideą przewodnią okresu absolutyzmu oświeceniowego – a racjonalistycznym ateizmem, który z czasem stał się znakiem rozpoznawczym francuskiej radykalnej myśli oświeceniowej i późniejszego sekularyzmu. Ewolucja dogmatyczno-doktrynalna, przesiąknięta krytyką religijną, przekształciła się w narzędzie polityczne. Nie doszłoby do tego, gdyby nie konspiracyjna literatura filozoficzna powstająca w reakcji na absolutyzm i klerykalizm, kryjąca w sobie antysystemowość i antychrześcijańskość.

W trakcie badań wyodrębniono najistotniejszy element początkowego etapu formowania omawianej teorii, jakim było powiązanie filozoficznego odrzucenia autorytetu religijnego z poparciem dla nauki i podstawowych wolności człowieka. Powstanie podziemnego świata ludzi pióra i nauki (filozofów) pozostaje, widoczną do dziś, konsekwencją obrony przed inwigilacją ze strony ówczesnych służb państwowych i kościelnych, dowodząc też siły oddziaływania francuskiego sekularyzmu poprzez idee zapisane na kartach *manuscrits philosophiques clandestins* (tajnych manuskryptów filozoficznych).

Na uwagę zasługuje między innymi podjęcie problemu roli religii jako rękojmi władzy przez Émilie du Châtelet (Gabrielle Émilie Le Tonnelier de Breteuil, 1706–1749) – *femme philosophe*, będącą w równym stopniu *femme de lettres* (pisarką, kobietą pióra), co *femme savante* (uczoną), czego przykładem jest jej autorstwo *Examens de la Bible*. Należąca do elitarnego grona *philosophes clandestins* du Châtelet ukształtowała radykalne idee antyreligijne, w których przedstawiła Biblię jako wątpliwe źródło wiedzy o świecie i naturze ludzkiej, a Kościół wraz z jego dogmatyką i hierarchią pokazała jako projekt polityczny, destrukcyjnie oddziałujący na sferę kulturową i normatywną. Jej *Examens de la Bible* okazały się jednymi z najbardziej zjadliwych i rezonujących w środowiskach opiniotwórczych osiemnastego stulecia, dając podwaliny teoretyczne pod radykalne rozwiązania ustrojowe przyjęte wobec Kościoła podczas rewolucji 1789 r.

Narzędziem wyzwolenia z katolickiego gorsetu miało być świeckie kształcenie kobiet, uwzględniające odkrycia w dziedzinie nauk eksperymentalnych oraz idee zakorzenione w dojrzałych doktrynach encyklopedystów (1751–1789), które pozwoliłoby na wyeliminowanie *système théologique* z instytucji publicznych. Projekty edytorskie, takie jak *Wielka Encyklopedia Francuska* czy

„La Correspondance littéraire, philosophique et critique”, stwarzały możliwość powszechnego zapoznania się z ówczesnymi osiągnięciami nauki. Paryskie salony natomiast stały się tygłem idei, gdzie w nieformalnej przestrzeni ambitne kobiety rozwinęły elitarne kluby filozoficzne – *bureaux d'esprit*. W pierwotnej formule były one kręgiem wtajemniczenia dla tajnych filozofów, w epoce encyklopedystów – kuźnią sławy myślicieli i drogą szerzenia ich projektów, a w okresie rewolucji – miejscem wypracowania idei *l'esprit révolutionnaire* oraz ośrodkiem formowania postaw przyszłych przywódców. To intelektualne przedsięwzięcie sprzyjało procesom otwierania się coraz szerszych grup Francuzów na potrzebę i możliwość zmian zasad, według których funkcjonowało ówczesne społeczeństwo.

Badania tego zagadnienia potwierdziły znaczenie tekstów Louise d'Épinay (Louise Florence Pétronille Tardieu d'Esclavelles d'Épinay, 1726–1783) w „La Correspondance littéraire” z 1755 r., będących przejawem wielkiego projektu świeckiego katechizmu propagującego ideę zastąpienia systemu edukacji kościelnej nauczaniem świeckim, co dałoby początek planom kształcenia kobiet. D'Épinay, wolnomysłicielka epoki encyklopedyzmu, analizowała postęp cywilizacyjny przez pryzmat ewolucji społecznej francuskich kobiet w opozycji do tez, które formułowali encyklopedyści. Do prezentacji swoich teorii wykorzystała gatunek literacki *roman pédagogique*. Jej propozycje zmian w systemie edukacyjnym i zasadach regulujących instytucję małżeństwa, niosąc znamiona rewolucji równościowej, zostały wprowadzone do ustroju państwowego na skutek wydarzeń 1789 r.

Podstawą tej koncepcji było, stale artykułowane przez d'Épinay, przeciwstawianie się klerykalnemu systemowi norm i instytucji kształtującemu hierarchię ról w małżeństwie i społecznemu wykluczeniu kobiet niezamężnych. Wynikało to z tezy o niemożności rozwoju osobistego kobiet w sytuacji dalszego utrzymywania ich nierównej mężczyznom pozycji społecznej. Zmiana była możliwa przy wykorzystaniu ewolucyjnej, etapowej reformy stanu prawnego i stosunków społecznych w zakresie podatków, sądownictwa, systemu edukacji i zatrudnienia, stopniowo kształtujących między innymi świecką sferę aktywności zarobkowej kobiet. Obecny w tekstach Louise d'Épinay postulat wolności myśli i rozwoju intelektualnego kobiet oswajał Francuzów z koncepcjami równościowego podejścia do zagadnienia kształcenia oraz partnerskiego modelu relacji rodzinnych. Erudytki pojmowały partnerstwo jako praktykę wzajemnego szacunku i współpracy pomiędzy płciami, co miało doprowadzić do zniesienia patriarchalnych zasad oraz przewyciężenia międzypłciowych nierówności ekonomicznych, społecznych, prawnych i politycznych.

Akcentowanie swobodnego rozwoju kobiet jako niezbędnego warunku dla postępu całego społeczeństwa formowało jedno z wiodących założeń podstawy doktryny libertynek. **Postulując równość płci, zachęcały kobiety do udziału w życiu publicznym, walczyły o zniesienie struktur feudalnych i patriarchalnych państwa, powoływały pierwsze kobiece formacje społeczno-polityczne.** Antycypując słynne powiedzenie Simone de Beauvoir z *Drugiej płci*: „Kobietą się nie rodzi, a raczej się nią staje”, Louise d'Épinay uważała, że tzw. cechy kobiece nie pochodzą z natury, lecz zostały zaszczerpione przez model wychowawczy. Doktryna erudytek pod jej wpływem wzbogaciła się o takie kwestie, jak świecka edukacja, podmiotowość kobiet w małżeństwie i w stanie wolnym, ochrona własności kobiet oraz karanie przestępstw wobec kobiet i ich potomstwa. To właśnie te aspekty rozwijała d'Épinay, kładąc tym samym podwaliny pod rozwój teorii prawa podatkowego, spadkowego, karnego i wielu innych.

Erudytki, świadome odbioru ich postulatów kwestionujących kulturowe struktury, odnosiły się też do różnicy między ich, kobiecymi, a męskimi koncepcjami społecznego statusu kobiet. Uwidocznili się to zwłaszcza w okresie encyklopedyzmu, kiedy spośród doktryn kontraktualnych dominującą teorią we Francji stała się koncepcja Jeana-Jacques'a Rousseau, zawierająca predestynacyjny model równościowy. Erudytki oceniły go krytycznie.

Proces przenoszenia teorii libertynek do rozwiązań normatywnych przyspieszyła rewolucja 1789 r. Nastąpiło wówczas zderzenie świata faktów społecznych z wartościami, w wyniku czego wystąpiło zjawisko, które Mircea Eliade nazwał hierofanią – rewolucją jako spotkaniem z sacrum. Dynamika tragicznych wydarzeń przeddefiniowała także status i relacje między płciami. Celem erudytek stało się wówczas zniszczenie ostatniego bastionu *ancien régime*: podporządkowania kobiet. *Le pouvoir*

est dans la rue – tak nazywano model kobiecych wpływów, gdy to ulica stała się polem walki i agitacji. Rewolucja wydobyla kobiety ze stanu niewidzialności, w którym funkcjonowały w czasach *ancien régime*. W okresie rewindykacji politycznych rewolucji 1789 r. zażądały one równego traktowania i równego dostępu do praw. Kontekstem tego stanowiska były starania o rozdzielenie Kościoła od spraw publicznych, w celu tworzenia neutralnej światopoglądowo przestrzeni dla autonomicznej realizacji kobiecych postulatów.

Swoje zdobycze Francuzki utrzymały przez bardzo krótki, trwający kilkanaście miesięcy, okres (1791–1793). Stał się on jaskółką emancypacji, symbolem walki Francuzek o podmiotowość. Jednak teoriom libertynek, nawet jeśli je dostrzeżono, nie pozwolono wzrosnąć i wywołać trwałego normatywnego efektu. Na przeszkodzie stanął między innymi libertynizm erudycyjny, który zaczął przybierać barwy polityczne i w formule rewindykacyjnej zakwestionował większość norm porządku publicznego. Punktem zwrotnym dla tego procesu była jesień 1793 r., kiedy na skutek walk umiarkowanych stronnictw politycznych z radykałami na forum Konwentu Narodowego doszło do regresu w debacie o prawach kobiet. Po tym wydarzeniu wszelkie feministyczne batalie można uznać za ich historyczną klęskę, aż do 1944 r., kiedy Francuzki jako jedne z ostatnich w Europie otrzymały prawa wyborcze. Do tego momentu, przez blisko 150 lat, były obywatelkami drugiej kategorii, pozbawionymi możliwości wyrażania opinii i bez politycznej delegacji, za to poddawane represjom w sytuacji podejmowania walki o należne im prawa. Walka ta, z udziałem kolejnych fal feminizmu, była natomiast możliwa, właśnie z racji intelektualnego i ideowego dziedzictwa libertynek i ich teorii wolności oraz samorozwoju.

Przywołane okoliczności potwierdzają znaczenie emancypacyjnej kobiecej artykulacji, którą zainicjowały francuskie wolnomysłicielki w XVIII w., częściowo zmaterializowanej w czasie rewolucji 1789 r., a szeroko zaimplementowanej do porządku społecznego, politycznego i prawnego w XX w.

Metody, techniki, narzędzia badawcze i materiał źródłowy

Monografia na temat dorobku erudytek powstała z wykorzystaniem badań jakościowych osadzonych w hermeneutycznym nurcie interpretacjonizmu. Charakterystyczne cechy tej metody umożliwiły przeprowadzenie pogłębionej analizy omawianego nurtu myśli politycznej, w tym z udziałem interpretacji sposobu postrzegania wyzwań społecznych w osiemnastowiecznej Francji. Przedmiotem prac badawczych były treści źródłowe, również w ujęciu semantyki oraz użycia języka dominującego w dyskursie politycznym w okresie powstawania tych tekstów. W konsekwencji uwzględniono również ówczesne wyobrażenia świata społecznego, cechy polemik i debat formujących główny nurt rozwoju kulturowego badanego okresu, a także sferę symboli, ze względu na ich rolę w wypowiedziach erudytek. Analiza charakterystycznych cech języka i pojęć wykorzystywanych przez erudytki w połączeniu z analizą ich motywacji sprzyja prawidłowej identyfikacji kontekstu omawianych zagadnień. To niezbędny warunek dla poprawnych wniosków, w tym tych, które zrekonstruowały wpływ teorii i opinii oświeceniowych libertynek na przestrzeń ideową w XVIII w. Zrealizowane badania jakościowe o charakterze eksploracyjnym pozwoliły również rozszerzyć perspektywę badawczą osiemnastego stulecia, nawet jeśli analizowane zjawiska i teorie odnosiły się tylko do wycinka ówczesnej rzeczywistości i fragmentów burzliwych procesów społecznych.

Analiza źródeł jako wiodąca metoda badawcza jest uzasadnionym wyborem dla przedmiotu monografii ze względu na horyzont czasowy – oświecenie – oraz dostępność materiałów źródłowych. Analizie treści poddano przede wszystkim źródła pierwotne, w tym manuskrypty i druki, a w dalszej kolejności – opracowania dziedzictwa ideowego aktywistek i polityczek okresu 1789–1795. Analizę instytucjonalno-prawną przeprowadzono natomiast z udziałem ustaw, uchwał, manifestów, publikowanych przede wszystkim w okresie rewolucji 1789. Materiał badawczy został wyselekcjonowany i ustrukturalizowany, analizę źródeł zaś podzielono na założone w procesie badawczym etapy rozwoju teorii erudytek. Sporządzone w ten sposób kwerendy poddano analizom według spisu wytypowanych uprzednio zagadnień odnoszących się do tez i hipotez badawczych. Szczególnie dogłębnie przeanalizowana została treść źródeł pierwotnych w aspekcie kryteriów postrzegania przez libertynki dylematów wolnościowych. Zgodnie z zastosowaniem odpowiednich kategorii opracowany został zestaw pytań do analizowanych treści. Dla każdej części

monografii przygotowano osobny katalog zagadnień do rozstrzygnięcia w obszarze krytyki religijnej, kształcenia społeczeństwa oraz podmiotowości i wolności. Było to spowodowane zidentyfikowanymi, we wstępnej fazie prac badawczych, przesłankami zastosowanego w badaniach podziału prezentowanej doktryny w kontekście jej etapowego rozwoju, a wraz z nim stanu dostępności źródeł i ich charakteru. Stanowiska kobiece, w odniesieniu do fundamentalnych dla nich problemów, były analizowane również poprzez porównanie do stanowisk męskich przedstawicieli kręgów intelektualnych, w których erudytki funkcjonowały.

W celu ograniczenia ryzyka popełnienia błędu interpretacyjnego zastosowano triangulację metod badawczych, zorientowaną na precyzyjną weryfikację hipotez oraz spójność wniosków, konieczną w sytuacji rekonstrukcji teorii erudytek na podstawie obszernej dokumentacji pochodzącej z wielu dekad oraz z różnego rodzaju zasobów archiwalnych.

Punktem wyjścia do badania doktryn poszczególnych reprezentantek libertynizmu erudycyjnego i wpływu ich intelektualnych kręgów była metoda biograficzna skoncentrowana na życiowych doświadczeniach kobiet – *libertins érudits* – kształtujących się pod wpływem bieżących wydarzeń. Analizy biograficznej dokonano na podstawie pamiętników, wspomnień, korespondencji, tablic chronologicznych wydarzeń oraz źródeł wtórnych poświęconych życiu poszczególnych bohaterek badań.

W zakresie opracowania wniosków z czasów tajnych filozofów radykalnego oświecenia i udziału w tym zjawisku myśli kobiecej zastosowano metody powszechnie wykorzystywane w naukach historycznych, przede wszystkim ujęcie retrospektywne oraz metodę *argumentum ex silentio*, co pozwoliło porównać postulaty emancypacyjne erudytek artykułowane na przestrzeni wielu dekad. Służyły one przede wszystkim analizie materiału źródłowego tajnych filozofów osiemnastowiecznych rękopisów z Biblioteki Mazarine w Paryżu (Bibliothèque Mazarine), Biblioteki Rękopisów, Archiwum i Listów Uniwersytetu w Lejdzie (Manuscripts, Archives and Letters – Leiden University Libraries), Regionalnych Archiwów w Lejdzie (Leiden Regional Archives) oraz zasobów Biblioteki Narodowej Francji (Bibliothèque nationale de France – BnF) i archiwum manuskryptów i ksiąg w mediatece w Troyes (Médiathèque Jacques Chirac).

Skorzystano również z metody mającej korzenie w literaturoznawstwie, a popularnej także w naukach społecznych – analizy narracyjnej. Dala ona możliwość uchwycenia odrębności kobiecych poszukiwań i zwróciła uwagę na pryncypia kształtowane przez pióra erudytek w sprawach publicznych. Zwłaszcza w kontekście analizy treści pozwoliła na lepsze zrozumienie osiemnastowiecznych libertynek oraz ich życiowych doświadczeń kształtujących się pod wpływem bieżących wydarzeń i dylematów. W szczególności namysłowi poddano wykorzystywanie sposobu narracji do propagowania idei emancypacyjnych i kształtowania przekonań prokobiecych. Chodziło o uchwycenie perspektywy, z jakiej przedstawiane były argumenty teoretyczne erudytek poprzez użycie postaci i motywów ich działań w celu budowania zwartej narracji polityczno-społecznej oraz ich znaczenia dla kreowanego przekazu ideowego. Szczególną uwagę zwrócono na strategie perswazyjne, stosowane zwłaszcza przez erudytki epoki encyklopedystów, które miały na celu przekonanie odbiorców do przyjęcia określonych postaw. Apelowanie emocjonalne, wykorzystanie przykładów czy tworzenie narracyjnych wizji miało kształtować przekonania, ale i mobilizować zwolenników, na przykład w kwestii kształcenia kobiet i dziewcząt czy przyznania im praw politycznych.

Badanie źródeł powiązane zostało też z analizą dyskursu. Przedmiotem dociekań były treści sprawdzone pod kątem semantyki oraz użycia języka w dominującym w danym okresie dyskursie politycznym. Prace rekonstrukcyjne koncentrowały się na wyobrażeniu świata społecznego, dyskusjach, polemikach i debatach, które wpisywały się w rozwój kulturowy ówczesnych społeczeństw oraz na sferze symboli obecnych w wypowiedziach erudytek. Uwaga skupiła się na badaniu izolowanych procesów intelektualnych i wskazaniu w nich założeń ukrytych w rozprawach francuskich wolnomyślicielek XVIII w. W tej kwestii istotne stało się uwzględnienie kontekstu, w którym powstały teksty, oraz uchwycenie relacji pomiędzy różnymi składnikami głównych nurtów teorii i wyodrębnienie z nich kobiecych stanowisk ideowych.

Z kolei dla określenia wpływu idei wolnomyślicielek XVIII w. na dwudziestowieczne feministki francuskie wykorzystano metodę typologiczną, za pomocą której zostały porównane postulaty zawarte w doktrynie erudek z tymi, które rozwijały się pod wpływem kolejnych fal feminizmu francuskiego przez prawie dwieście lat. Podstawowe pytania badawcze brzmiały: Jak priorytety erudek zmieniały się i/lub powtarzały? Jakie były dominujące strategie ideologiczne? Jakie rodzaje postulatów były ze sobą powiązane? Co odróżniało je od emancypacyjnego myślenia w XX w.?

Wiodąca perspektywa politologiczna uporządkowała i zespółiła teorie społeczne z percepcją kobiecą, co umożliwiło uchwycenie odrębności kobiecych poszukiwań i stworzyło okazję, aby zwrócić uwagę na pryncypia kształtowane przez pióra erudek w sprawach publicznych. Wskazywane przez wolnomyślicielki priorytety, stanowiące ich odpowiedź na wyzwania czasów, stworzyły zapis układający się w dominujący nurt ideowy wyróżniający Francuzki na tle emancypacyjnej myśli europejskiej. Ponadto wyizolowanie procesów intelektualnych tworzących kobiece strategie narracyjne i założenia teoretyczne dookreśliło kontekst powstania ich postulatów oraz umożliwiło uchwycenie fundamentów uspołnionej doktryny. Zastosowanie powyższych jakościowych metod badawczych daje obraz oryginalności doktryn przedstawicielek *libertinage érudit* jako prekursorów francuskiego kobiecego ruchu emancypacyjnego.

Nowatorstwo i wkład w dyscyplinę nauki o polityce i administracji

Zjawisko kobiecego libertynizmu erudycyjnego jest jednym z mniej znanych w historii francuskiej myśli politycznej epoki oświecenia. W odróżnieniu od innych studiów, które przedstawiają poglądy poszczególnych erudek, monografia mojego autorstwa identyfikuje charakterystyczne cechy wspólnych poglądów przedstawicielek tego nurtu odnoszących się do sfery społecznej i politycznej. Dzięki temu uniknięto częstej w badaniach nad libertynkami pułapki perspektywy biograficznej, w której ich dzieła jawią się jako intymne pamiętniki. Perspektywa biograficzna skłania bowiem raczej do skupiania się na związkach erotycznych erudek ze słynnymi filozofami i deprecjonowania ich twórczości jako wtórnej.

Zaprezentowane w monografii syntetyczne ujęcie pozwoliło natomiast na ukazanie źródeł ideowych kobiecych postulatów emancypacyjnych, które pojawiły się we Francji podczas rewolucji 1789 r. pod postacią zdobyczy prawnych, podkreślenie wpływu całego nurtu osiemnastowiecznych erudek na rozwój feminizmu francuskiego i oddanie tym myślicielkom należnego im miejsca – protoplastek francuskiej myśli feministycznej. Podejście, które zmierzało do sformułowania całościowej doktryny erudek, pozwoliło również na przedstawienie ich jako odpowiednio: oponentek lub patronów sukcesów bardziej dotychczas publicznie znanych innych przedstawicieli myśli epoki oświecenia. Doktrynalne, całościowe ujęcie tego zagadnienia umożliwiło mi ocenę tradycyjnych oświeceniowych teorii wolnościowych z tej szczególnej perspektywy feministycznej, co również stanowi o nowatorstwie książki. Ukierunkowanie badań na podkreślenie kwestii podmiotowości w relacji do płci pozwoliło przyrzeć się zapomnianym elementom dziedzictwa intelektualnego „epoki światła” we Francji, zwłaszcza postulowanym przez kobiety potrzebom zmian w sferze publicznej, które dotyczyły: norm społecznych i kulturowych, tradycji oraz kwestii politycznych i prawnych.

We francuskiej literaturze naukowej szersze zainteresowanie kobiecą myślą wolnościową pojawiło się w drugiej połowie XX w. Wraz z rozwojem badań nad historią kobiet zaczęto dostrzegać osiemnastowieczne twórczynie i cenić dorobek francuskich wolnomyślicielek jako wyjątkowy w porównaniu z piśmiennictwem kobiet ówczesnej epoki. Należy przy tym zaznaczyć, że badacze myśli politycznej i prawnej pomijali dotąd ideowe dziedzictwo kobiet w kręgu libertyńskich doktryn, a nawet jeśli wspominali o nim, to czynili to niejako na marginesie, pierwszeństwo oddając sławnym przyjaciółom filozofek. Tymczasem refleksje Francuzek nie stanowiły odzwierciedlenia idei pisarzy płci męskiej, lecz były niezależnymi koncepcjami, nierzadko stojącymi wobec nich w sprzeczności. Ostatnie dekadę XX w. otworzyły nowe drogi rozwoju badań nad oświeceniową myślą erudycyjną, umożliwiające ocenę tradycyjnych oświeceniowych teorii wolnościowych z perspektywy kobiet. Stało się to za sprawą eksploracji tajnej literatury filozoficznej (*philosophie clandestine*) oraz wpływowych

przedsięwzięć edukacyjnych ówczesnych elit („La Correspondance littéraire, philosophique, et critique”). Stopniowo i nie bez zaskoczenia zaczęto odkrywać w tych inicjatywach ślady kobiece. Świadectwem tego są interdyscyplinarne projekty *Philosophie clandestine* czy *Project Vox*, które obejmują stale aktualizowane bazy źródeł, rękopisów i druków filozoficznych tej epoki, również kobiecych. Intensyfikacja prac badawczych nastąpiła, gdy pod kierownictwem prof. Miguela Beníteza oraz prof. Oliviera Blocha zorganizowano tzw. okrągły stół na temat metodologii badań nad tajną filozofią oświecenia (1978–1980), a od 1992 r. z inicjatywy Oliviera Blocha i Antony’ego McKenny publikowany jest rocznik „La Lettre clandestine”. Mimo powyższych inicjatyw w krajach europejskich podejście do teorii badań nad myślą Francuzek nie zmieniło się zasadniczo. Aktywność intelektualna osiemnastowiecznych wolnomyślicielek analizowana jest w odniesieniu do pojedynczych autorek i prezentowana w dwóch najczęściej spotykanych interpretacjach: biograficznej lub recepcji dziedzictwa wtórnych idei.

W odróżnieniu od tego podejścia badawczego w monografii *Muślinowa rebelia...* ujęto piśmiennictwo osiemnastowiecznych erudytek jako doktrynę polityczną. Przyjęcie perspektywy nauk o polityce umożliwiło należyte wyeksponowanie dzieł i głosów, które dotychczas były nieuzasadnienie marginalizowane lub nieuwzględniane w kanonie europejskiej filozofii politycznej, skupionej na koncepcjach sformułowanych przez mężczyzn.

Prezentacja teorii libertynek erudycyjnych w kategoriach dziedzictwa myśli politycznej to istotna wartość naukowa. Z jednej strony feministyczne studium polegające na odnajdywaniu emancypacyjnych aspektów doktryny libertynek erudycyjnych prowadzi do rekonstrukcji części kobiecego dziedzictwa. Z drugiej strony efektem przedstawionych wyników badań jest uznanie erudytek za jedne z pionerek myśli feministycznej na gruncie francuskim. Docenienie ich idei dało podwaliny pod teoretyczne uzasadnienia dla przyjęcia prokobiecych rozwiązań ustrojowych w okresie rewolucji 1789 r., co przesunęło granicę datowania już na okres oświecenia doktryn formułowanych przez kobiety, wyróżniających się nadaniem ideom równości i wolności uniwersalnego wymiaru ze względu na wprowadzenie w ten obszar także perspektywy płci.

W Polsce badania na temat erudytek prowadzone są wyjątkowo rzadko. Na krajowym gruncie należy zwrócić uwagę na prace prof. Mariana Skrzypka, które zostały docenione w środowisku międzynarodowym⁵, czy Kamila Popowicza⁶. Późniejsze pojedyncze publikacje zaliczyć można do dziedziny historii nauki – tu przede wszystkim książka Jerzego Kierula⁷, literaturoznawstwa – studia Tomasza Wysłobockiego, czy historii – m.in. opracowania Marii Boguckiej i Doroty Wiśniewskiej⁸. Na drugim biegunie lokują się publikacje filozoficzne i literaturoznawcze poświęcone systemom ideowym przedstawicieli libertynizmu obyczajowego (*libertinage de mœurs*)⁹. **Poszerzenie, skromnej dotychczas, obecności owych zagadnień w polskiej literaturze naukowej również było jednym z celów przedstawienia współczesnej recepcji teorii libertynek erudycyjnych.** Efekt tej pracy został oceniony przez jedną z recenzentek monografii:

Literatura polska na ten temat praktycznie nie istnieje. Jest więc dodatkowym walorem tej monografii to, że stanowi ona może cenne źródło dla zorientowania się w stanie historycznych i współczesnych źródeł i opracowań dotyczących omawianych przez Autorkę zagadnień. Można nawet powiedzieć, że monografia dr Budzanowskiej stanowi kompendium współczesnej literatury poświęconej oświeceniowej myśli filozoficznej i społecznej dotyczącej obyczajowej i prawnej pozycji kobiet, a także literatury osiemnastowiecznej przez kobiety tworzonej. (Prof. dr hab. Krystyna Chojnicka)

⁵ M. Skrzypek, *La diffusion clandestine du matérialisme français dans les Lumières polonaises*, en: *Le matérialisme du XVIIIe siècle et la littérature clandestine*, éd. O. Bloch, Vrin, Paris 1982, s. 263–272.

⁶ K. Popowicz, *Madame de Staël*, Collegium Civitas, Warszawa 2013.

⁷ J. Kierul, *Émilie du Châtelet i Voltaire, czyli umysłowe powinowactwa z wyborem*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2014.

⁸ T. Wysłobocki, *Obywatelki. Kobiety w przestrzeni publicznej we Francji przełomu wieków XVIII i XIX*, Universitas, Kraków 2014; M. Bogucka, *Gorsza pleć. Kobieta w dziejach Europy od antyku po wiek XXI*, Trio, Warszawa 2005; D. Wiśniewska, *Salony, „salonierki”, polityka. Studium porównawcze Paryża i Warszawy w drugiej połowie XVIII wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2023.

⁹ P. Klossowski, *Sade mój bliźni*, Fundacja Aletheia, Warszawa 1999; B. Banasiak, *Filozofia integralnej suwerenności. Zarys systemu Markiza de Sade*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006; M. Matuszewski, *Sade. Msza okrucieństwa, słowo/obraz terytoria*, Gdańsk 2008.

Na monografię składają się wstęp, cztery rozdziały, podsumowanie oraz epilog. We wstępie przedstawiłam warsztat badawczy i metody zastosowane do analiz myśli libertynek erudycyjnych. W rozdziale pierwszym dokonałam przeglądu stanu badań nad *libertinage érudit*, natomiast w trzech kolejnych prześledziłam w porządku chronologicznym przemiany zachodzące w teoriach libertynek erudycyjnych. Osobną część książki poświęciłam zebraniu oraz ukonstytuowaniu w doktrynę najważniejszych postulatów i wartości, które zostały ujawnione podczas badań nad myślą francuskich erudytek. W epilogu natomiast przedstawiłam zarys ich dziedzictwa intelektualnego w kontekście francuskiej historii kobiet.

W rozdziale pierwszym zrekonstruowałam ewolucję pojęcia *libertinage érudit*, *d'esprit* – *libertins érudits*. Opisałam zmiany w obrębie teorii dokonujące się pod wpływem czynników społecznych i ustrojowych, które prowadziły do rozwoju nurtu. Przeanalizowałam stan badań nad libertynizmem erudycyjnym i wskazałam autorów przełomowych odkryć dotyczących tego nurtu.

Termin *libertinage érudit*, *d'esprit* – *libertins érudits* zaproponował w 1943 r. René Pintard¹⁰, aby nazwać zjawisko intelektualne w siedemnasto- i osiemnastowiecznej Europie hołdujące wolności i tolerancji oraz propagujące wiedzę opartą na zdolnościach poznawczych rozumu. Francuscy przedstawiciele zjawiska: libertyni erudycyjni (erudyci), zarówno mężczyźni, jak i kobiety, wnieśli do świata idei krytyczną refleksję nad absolutystycznym modelem państwa, teorię antyreligijną ewoluującą w kierunku racjonalistycznego ateizmu oraz etykę opartą na wolności zakorzenionej w prawie stanowionym jako podstawie stosunków społecznych. Emancypacyjny ferment, dostrzegalny już w połowie XVII w., zrodził się nie tylko w paryskich instytucjach naukowych i literackich *ancien régime*, ale także w sferach monarszej administracji, a z czasem rozprzestrzenił się na całą Francję.

Konstytuujący dla tożsamości zjawiska *libertinage érudit* był aksjomat wolności, transformujący idee społeczne w duchu kontestacji dogmatycznych uwarunkowań ustroju państwowego Francji. Libertyni erudycyjni uczynili go swoim doktrynalnym pryncypium i – co ważne – odnosili go przede wszystkim do spraw publicznych, a nie wyłącznie do sfery prywatnej (obyczajowości), jak zwykli to czynić libertyni obyczajowi.

W książce opisałam terminologiczne i programowe odrębności ujawniające się chronologicznie wraz z rozwojem doktryny libertyńskiej oraz zidentyfikowałam zagadnienia, którymi szczególnie interesowały się ówczesne komentatorki. W ten sposób określiłam poszczególne etapy rozwoju kobiecego libertynizmu oraz zwróciłam uwagę na różnice w interpretowaniu dogmatów wolnościowych podejmowanych w ciągu ponad wieku przez mężczyzn i kobiety. Potwierdziłam uniwersalne podziały w obrębie nurtu będące efektem przemian historycznych, kulturowych, literackich i wreszcie politologicznych. Ponadto definiując etapy powstawania oświeceniowych teorii, wśród uniwersalnych idei wyrastających na fali ówczesnych wydarzeń politycznych wskazałam te, które przyspieszyły formowanie się postulatów francuskiego feminizmu. Erudytki ukonstytuowały nowe reguły charakteryzujące podmiotowość kobiet w wielu sferach aktywności publicznej i prywatnej, dotychczas dla nich niedostępnych. Studia nad specyfiką *libertinage* z perspektywy kobiecej i męskiej ujawniły istotne programowe rozróżnienia, skłaniające do krytycznego myślenia o współczesnej recepcji idei epoki oświecenia.

Rozdział drugi poświęciłam omówieniu dziedzictwa intelektualnego libertynów erudycyjnych w okresie przesilenia antyreligijnego radykalnego oświecenia (1650–1750). Przeanalizowałam działalność literacką tzw. tajnych filozofów (*philosophes clandestins*), którzy przygotowali ideowy grunt dla przyszłych procesów sekularyzacji. Ten wątek jest ważny dla badań nad historią religii, a dziedzictwo erudytek dostarcza tutaj nowej wiedzy. Przede wszystkim spuścizna intelektualna Émilie du Châtelet posłużyła mi do wskazania głównych mechanizmów krytyki biblijnej, wyrosłych z doświadczenia naukowego, a oddziałujących na sferę społeczno-polityczną.

¹⁰ R. Pintard, *Le libertinage érudit dans la première moitié du XVIIe siècle*, Boivin, Paris 1943, reprint: Slatkine, Genève 2000.

Formalne kształtowanie się francuskiego modelu rozdziału Kościoła od państwa – *la laïcité* – rozpoczęła rewolucja francuska w 1789 r. Kryzysy ustrojowe trwały długo – ponad sto lat. Ich ukoronowaniem w następstwie afery Dreyfusa (1896–1905) było jednostronne zerwanie konkordatu przez rząd francuski oraz przyjęcie ustawy o rozdziale Kościołów i państwa (*Loi du 9 décembre 1905 sur la séparation des Églises et de l'État*)¹¹. W książce dowodzę, że założenia teoretyczno-doktrynalne tego prawa były jednak znacznie wcześniejsze: w wypadku Francji ich początki sięgają właśnie okresu radykalnego oświecenia. Pierwsze ideologiczne bitwy zostały stoczone przez francuskich myślicieli jeszcze w XVII w., a ich nasilenie nastąpiło kilka dekad później. W tym czasie Émilie du Châtelet stała się ważnym ogniwem rozprzestrzeniającego się w drugim obiegu potajemnego antyreligijnego fermentu – *manuscrits philosophiques clandestins*. Negowała w imię nauki istnienie cudów i pisała o tolerancji dla ateistów chcących żyć według zasad etyki. W 2011 r. głośnym wydarzeniem naukowym stało się przypisanie jej autorstwa jednego z najsłynniejszych obrazoburczych i antysystemowych tajnych manuskryptów – *Examens de la Bible*. To odkrycie ugruntowało pozycję erudytki w elitarnym gronie tajnych filozofów, którzy przez wiele dekad pozostawali ważnym, lecz nierozpoznanym, *ergo* ignorowanym źródłem myśli europejskiego oświecenia. W tym rozdziale pokazuję również, że erudytki przywoływały inny rodzaj argumentacji niż filozofowie mężczyźni: odnoszący się bowiem do sfery prywatnej – w celu wyeliminowania sacrum ze sfery społecznej.

W rozdziale trzecim przedstawiłam epokę encyklopedystów, w której nastąpił rozkwit twórczości erudytek. Prześledziłam kobiece ścieżki awansu, ale przede wszystkim zinterpretowałam mało znane teorie postępu i świeckiej edukacji Louise d'Épinay, spychane w cień przez współcześnie bardziej znane koncepcje Jeana-Jacques'a Rousseau i Denisa Diderota. Propozycje reform d'Épinay sprawiły, że stała się ona jednym z najważniejszych głosów swojej epoki.

W historii francuskiej myśli politycznej tajni filozofowie położyli fundamenty intelektualne pod dalszy etap oświeceniowego ruchu modernizacyjnego, który rozwinął i upowszechnił wartości zapisane na kartach anonimowych manuskryptów. Na wezwanie filozoficznego podziemia odpowiedziało pokolenie encyklopedystów, które rozpropagowało dualistyczną wizję świata (materiałną i niemateriałną), wpisując ją w postulaty przyszłej rewolucji. Model nowoczesnego społeczeństwa Francuzów wykuwał się podczas zacieklej dyskusji w słynnych paryskich salonach. Projekty społeczne, które pojawiały się w drugiej połowie XVIII w., przyniosły prestiżowe przedsięwzięcia wydawnicze, składające się na system kształtowania postaw obywatelskich i porewolucyjny model francuskiej edukacji narodowej, stojący w opozycji do *ancien régime*. Na stronach licznych dzieł zapisano wniosły teorie encyklopedystów, modernizacyjne i egalitarystyczne idee, które wzniciły pożar rewolucji 1789 r. Tymczasem poglądy najznamienitszych przedstawicieli francuskiej ery światła i rozumu były dla kobiet krzywdzące, niezależnie bowiem od liberalnych i wolnościowych trendów w filozofii społecznej propagowały one tradycyjne rozumienie płci, nawet w tak elementarnych kwestiach postępu, jak kształcenie czy polityka rodzinna. Antyfeministyczne koncepcje wpisane wprost w filozoficzny dyskurs encyklopedystów rezonowały na salonach, spotykając się jednak z kobiecą kontestacją. Dlatego doktrynalną bohaterką tego rozdziału książki została Louise d'Épinay – erudytką, powieściopisarką, założycielką salonu w zamku La Chevrette i redaktorką goszczącego na dworach Europy przedsięwzięcia publicystycznego „*La Correspondance littéraire, philosophique, et critique*”. W książce przedstawiam ją jako obserwatorkę ludzkiej natury, dociekliwą badaczkę życia społecznego oraz propagatorkę nowych metod i systemu kształcenia, która zaproponowała szeroko zakrojone reformy w zakresie statusu społecznego i prawnego Francuzek wprowadzone w pierwszych latach dekady rewolucyjnej.

W ostatnim, czwartym, rozdziale książki przedstawiłam znaczenie rewindykacyjnych idei libertynek erudycyjnych, które zmaterializowały się w przestrzeni prawno-politycznej doby rewolucji (1789–1804): przeanalizowałam postulaty wyrosłe z aktywności obywatelskiej kobiet oraz związane z nimi dziedzictwo ideowe.

¹¹ A. Budzanowska, T. Pietrzykowski, *Wokół procesu Dreyfusa – jednostka, ideologia, polityka*, Copernicus Center Press, Kraków 2020, ISBN 978-83-7886-531-5, s. 159–171.

Kobiety niejednokrotnie były inspiratorkami wydarzeń rewolucyjnych. Potwierdzają to zasoby akt dawnych archiwum paryskiej prefektury poświadczające istnienie w latach 1789–1793 politycznych środowisk reprezentacji kobiecej. Szybko zmieniające się reżimy polityczne sprzyjały rewindykacjom. Ojcowie rewolucji – przekonani o konieczności zerwania więzi ustrojowych z religią i Kościołem rzymskim oraz obserwujący załamanie się tradycyjnych struktur społecznych – przeczuwali, że zachodzące procesy prowadzić będą do redefinicji statusu płci i relacji między nimi w społeczeństwie i państwie. Erudytki wykorzystały czas i idee rewolucji do podjęcia próby zniesienia statusu formalnego podporządkowania kobiet. Ukazują, że było to możliwe, gdyż prawo stało się odbiciem zjawisk i faktów społecznych oraz narzędziem i celem polityki. Tocząc walkę na całym terytorium Francji i uczestnicząc w działaniach rewolucyjnych stronnictw po różnych stronach barykady, kobiety nierzadko odgrywały rolę sprawczą lub były prowodyrkami eskalującymi zdarzenia rewolucji. Zauważam także, że prowincjonalne ruchy kobiece nie były kopią działań paryskich. Dodawało to oryginalności panoramie feministycznej mobilizacji.

O ile status prawny kobiet wzmocnił się w pierwszym okresie rewolucyjnego zrywu, o tyle odmowa przyznania im praw politycznych nie pozwoliła na zakotwiczenie się wolnościowych zdobyczy. Emancypacyjne ambicje kobiet zduszono szybko, już w okresie dyktatoratu, kiedy krystalizował się burżuazyjny model rodziny. Ostateczną nadzieję pogrzebał w 1804 r. Kodeks Napoleona (*Code Napoléon, Code civil des Français*). Niemniej jednak spuściznę doktrynalno-prawną erudycyjnej rewindykacji przywołuję przede wszystkim ze względu na pamięć o aktywistkach tego burzliwego czasu: świadectwem ambicji politycznych erudytek jest intelektualna spuścizna Olympe de Gouges (1748–1793), Pauline Léon (1768–1838), aktorki Claire Lacombe (1765–1826), Louise-Félicité de Kéralio (1758–1822) i Etty Palm (1743–1799), które stały się ikonami epoki. Klamrę doktrynalną stanowią liberalne koncepcje Germaine de Staël (1766–1817), pisarki zaangażowanej w życie intelektualne Europy i prześladowanej przez Napoleona Bonaparte.

Ze względu na rozpiętość czasową kształtowania się nurtu zdecydowałam, że osobną część książki poświęcę opisowi ukonstytuowanej doktryny, na podstawie kluczowych postulatów i wartości ujawnionych podczas badań. Proces ten pozwolił mi przedstawić spójną koncepcję, która ukazuje uniwersalność aspiracji erudytek. W epilogu natomiast nakreśliłam dziedzictwo intelektualne erudytek, osadzając ich osiągnięcia teoretyczne i ustrojowe w szerszym kontekście historii kobiet we Francji. Ukazałam, jak ich idee, choć w swoim czasie często marginalizowane, wpłynęły na kształtowanie intelektualnej i kulturowej rzeczywistości epoki, a także jak zyskały one nowe znaczenie w późniejszych etapach rozwoju myśli feministycznej.

Książka wypełnia lukę w badaniach nad doktrynami prawnymi i politycznymi francuskiego oświecenia w zakresie libertynizmu erudycyjnego i przywraca należne miejsce francuskim erudytkom, podkreślając wpływ i aktualność ich przesłania w dzisiejszym świecie.

4.2. Pozostałe obszary badawcze i publikacje

Specjalizuję się w trzech obszarach badań w dyscyplinie nauk o polityce i administracji. Mój wkład naukowy w tych obszarach oceniam jako istotny dla rozwoju tej dyscypliny.

Pierwszym obszarem moich zainteresowań naukowych jest historia doktryn politycznych i prawnych, w tym przede wszystkim francuska myśl polityczna. Na tym polu koncentruję się na badaniu nisz ideowych, zarówno doktryn, jak i nurtów tworzonych w momentach przełomowych dla Francuzów, poczynając od epoki oświecenia, a kończąc na pierwszej połowie XX w. Teorie myślicieli, które analizowałam, były ważne dla kształtowania się dyskursu o ustroju politycznym i modelu życia publicznego we Francji. Jestem autorką publikacji naukowych dotyczących doktryny Charles’a Maurrasa (przedmiot rozprawy doktorskiej), afery Dreyfusa i libertynizmu erudycyjnego. Kobiecemu libertynizmowi erudycyjnemu poświęciłam najnowszą monografię naukową *Muślinowa rebelia. Kobięcy libertynizm erudycyjny oświeceniowej Francji i jego tropy w tradycji feministycznej* (Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, 2025), która była owocem projektu i stażu badawczego w Paryżu finansowanego przez rząd francuski.

Drugim obszarem moich badań jest nauka o państwie w kontekście zagadnień ustrojowych i polityk publicznych. W trakcie analiz koncentrowałam się na porównaniu struktur instytucjonalnych. Teorię łączyłam z praktyką, sprawując funkcje organizacyjne w różnych instytucjach krajowych i europejskich. Dlatego moje prace i analizy są poświęcone wielu aspektom funkcjonowania państwa i stosowania praktyk systemowych. Są również śladem mojej ścieżki doświadczeń administracyjnych. W polu badań znalazły się takie tematy, jak wyzwania stojące przed współczesnymi demokracjami i procesy decyzyjne, które wpływają na działania transformacyjne w politykach publicznych.

Trzecie, najnowsze, pole moich zainteresowań naukowych ukształtowało się jako konsekwencja obserwacji trendów w nauce oraz szkolnictwie wyższym, a także w związku z wyzwaniami dotyczącymi zarządzania instytucjami akademickimi. W trakcie kariery zawodowej kierowałam projektami, również międzynarodowymi, mającymi na celu rozwój systemu szkolnictwa wyższego i nauki. Te doświadczenia wykorzystałam w badaniach nad instytucjonalnymi narzędziami służącymi transformacji w szkolnictwie wyższym i nauce. Szczególnym przedmiotem moich zainteresowań badawczych była Ustawa o szkolnictwie wyższym i nauce z 2018 r. (tzw. Ustawa 2.0), inicjatywa Uniwersytety Europejskie (EUI) oraz partycypacyjny model projektowania tego systemu.

4.2.1. Historia doktryn politycznych i prawnych

Libertynizm erudycyjny

Zainteresowanie kobiecym libertynizmem erudycyjnym we Francji wpisuje się w moje szersze zainteresowania libertynizmem erudycyjnym jako takim. Prowadzone przeze mnie badania nad tym zagadnieniem były konsekwencją kilku wcześniejszych etapów studiów nad ideowością wybranych myślicieli i przełomowych dla ich doktryn wydarzeń politycznych, które zaczęły stopniowo skupiać moją uwagę na tym oświeceniowym, mało rozpoznanym, aspekcie historii ideowej Francji. To, co łączyło te analizy, to proces pogłębiania wiedzy i rozważań na temat relacji jednostka–państwo–Kościół w kontekście historii francuskiej myśli politycznej i ustrojowej.

Pierwszym impulsem były badania nad myślą Charles'a Maurrasa, wybitnego, ale też kontrowersyjnego jednocześnie francuskiego teoretyka politycznego, monarchisty i agnostyka. Analizując doktrynę Maurrasa, odtwarzałam jego poglądy na temat nacjonalizmu, tradycji i autorytaryzmu. Dostrzegłam, jak wielki wpływ na praktykę polityczną we Francji miały kręgi intelektualne. Zaczęłam wobec tego badać, jak polaryzacja ideologiczna wpływała na realizację władzy i rozwój idei. Zaintrygowały mnie szczególnie koncepcje antydemokratyczne Maurrasa, które skłoniły mnie do rozważań nad tym, jak tradycyjne instytucje, w tym Kościół, wpływały na państwo i stosunki społeczne we Francji w drugiej połowie XIX w. i pierwszej połowie XX w. Maurras w swojej teorii „polityki integralnej” podkreślał znaczenie tradycji i jedności narodowej, a za jej gwaranta uważał Kościół katolicki. Jego ekskomunika¹² sprowokowała mnie do pochylenia się nad zagadnieniem, jak jednostka wchodzi w relację z państwem i Kościołem jako głównymi tradycyjnymi aktorami w kształtowaniu norm społecznych i politycznych w Europie.

Kolejnym etapem moich poszukiwań były badania nad myślą Roberta Schumana, jednego z ojców założycieli Wspólnot Europejskich, i jego ideą europejskiego republikanizmu. Analizowałam, jak wyznawane przez niego wartości katolickie¹³ wpływały na koncepcje demokracji i jedności europejskiej. Schuman, głęboko wierzący katolik, dostrzegł konieczność rozdziału Kościoła i państwa oraz potrzebę budowania powojennej wspólnoty politycznej zgodnie z zasadami solidarności i wspólnego dobra, ale z całkowitym pominięciem podglebia czy imperatywu o charakterze religijnym.

¹² W 1926 r. Charles Maurras został ekskomunikowany przez papieża Piusa XI, a jego publikacje trafiły do *Indeksu ksiąg zakazanych* Kościoła katolickiego. W 1939 r. dekretem Świętego Oficjum zdjęto sankcje skierowane przeciwko niemu bez dodatkowych żądań odwołania jakichkolwiek tez, co potwierdzało, że potępienie miało charakter dyscyplinary.

¹³ 19 czerwca 2021 r. papież Franciszek podpisał dekret o heroiczności cnót Roberta Schumana i odtąd przysługuje mu tytuł Czcigodnego Sługi Bożego.

Refleksja nad wpływem wartości religijnych na państwo skłoniła mnie do głębszego zbadania, w jaki sposób jednostka odnajduje się w tych strukturach.

Kluczowym momentem w moich analizach był powrót do badań nad republikanizmem francuskim w kontekście afery Dreyfusa. Ujawniła ona głębokie podziały społeczne i polityczne we Francji, a także zainicjowała debaty o ideowej tożsamości Francuzów, wizji państwa i roli Kościoła w polityce. Rozważania nad aferami w III Republice pozwoliły mi odpowiedzieć na pytanie badawcze, jak na przykładzie ówczesnej Francji różne siły polityczne wpływały na relacje jednostki z państwem i kształtowanie się kluczowych pojęć, takich jak wolność, równość i sprawiedliwość, oraz model sekularyzacji.

Z powyższych interpretacji wyłoniło się zainteresowanie libertynizmem erudycyjnym¹⁴. Zjawisko to, krytyczne wobec Kościoła i jego dogmatów szczególnie w kontekście wolności jednostki, stało się polem badawczym, które pozwoliło mi zgłębić teoretyczne i praktyczne dylematy dominujące w oświeceniowych koncepcjach politycznych i społecznych.

W 2021 r. opublikowałam dwa artykuły naukowe poświęcone temu nurtowi intelektualnemu: *Od „Theophrastus Redivivus” do Du Marsaisa. Źródła laickości w podziemnej filozofii radykalnego Oświecenia we Francji*, w którym przeanalizowałam heterodoksyjną argumentację i manifesty ideowe filozoficznego podziemia, oraz *Od chrześcijańskiego racjonalizmu do racjonalistycznego ateizmu – francuska myśl oświeceniowa*¹⁵, w którym przedstawiłam proces wpływu zjawiska tajnej filozofii radykalnego oświecenia na elity opiniotwórcze ówczesnej Francji i w konsekwencji na erozję *ancien régime*. Oba artykuły opisywały oddziaływanie potajemnych radykalnych nurtów filozoficznych na kształtowanie się myśli laickiej i przemiany ustrojowe we Francji. W wyniku badań tajnych manuskryptów i analizy krytycznej przedstawiłam dowody na to, że „podziemni” filozofowie przygotowali grunt pod rewolucyjne przemiany społeczne i polityczne. Ich idee, choć rozwijane w ukryciu, stały się zaczynem obrazoburczego fermentu intelektualnego w XVIII w. i zapoczątkowały procesy sekularyzacji francuskiego społeczeństwa i państwa.

Celem artykułu *Od chrześcijańskiego racjonalizmu do racjonalistycznego ateizmu – francuska myśl oświeceniowa* było ukazanie, jak antychrześcijańskie idee obecne w filozofii podziemnej XVIII w., rozwijane przez erudycyjnych libertynów związanych z akademiami literackimi i środowiskami naukowymi, wpłynęły na kształtowanie się teorii antyreligijnych zmierzających do rozdziału „tronu od ołtarza”. Te koncepcje, rozwinięte przez ideowych ojców rewolucji 1789 r., stały się jednym z filarów teorii republikańskiej Francji w erze porewolucyjnej. Głównym problemem badawczym w powyższej pracy była analiza stosunku do religii i wiary w koncepcjach takich filozofów, jak Nicolas Fréret, Jean Lévesque de Burigny i Du Marsais. W badaniach zastosowałam metody właściwe dla nauk społecznych i humanistycznych, w tym analizę treści, analizę krytyczną i badania porównawcze. W analizie skupiłam się na antyreligijnej argumentacji zapisanej na kartach tajnych manuskryptów, które dokumentowały przejście od chrześcijańskiego racjonalizmu – dominującej idei okresu absolutyzmu oświeconego we Francji – do racjonalistycznego ateizmu, który stał się cechą wyróżniającą francuskie oświecenie i państwo porewolucyjne. Znalazłam uzasadnienie, by twierdzić, że filozofia potajemna odegrała kluczową rolę w procesie demontażu monarchii, gdyż libertyni erudycyjni w religii widzieli nie sacrum, lecz system polityczny służący kontroli społecznej poprzez normy i dogmaty i rozbudowany, ponadnarodowy aparat instytucjonalno-hierarchiczny. Moje badania nad tajnymi manuskryptami dowiodły zatem, że filozofia potajemna była antysystemowa. Tworząc i propagując krytykę biblijną, tajni filozofowie podważali dogmaty i legalność instytucji kościelnych. Idee rozwijane przez libertynów, pierwotnie mające charakter naukowo-badawczy, z czasem zostały przeniesione w sferę ustrojowo-polityczną. W pracy przytaczam znalezione przeze mnie źródło, które dowodzi, że dokonali tego ideowi kontynuatorzy tych myślicieli – pokolenie encyklopedystów – którzy odwrócili się od

¹⁴ Badania nad kobiecym nurtem libertynizmu erudycyjnego stanowią naturalne rozwinięcie badań w zakresie libertynizmu erudycyjnego.

¹⁵ A. Budzanowska, *Od „Theophrastus Redivivus” do Du Marsaisa. Źródła laickości w podziemnej filozofii radykalnego Oświecenia we Francji*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2021, nr 4 (29), s. 18–29, <https://doi.org/10.36280/AFPiFS.2021.4.18>; A. Budzanowska, *Od chrześcijańskiego racjonalizmu do racjonalistycznego ateizmu – francuska myśl oświeceniowa*, „Horyzonty Polityki” 2021, t. 12, nr 39, s. 143–155, <https://doi.org/10.35765/hp.2077>.

koncepcji szerokiej tolerancji religijnej, co w kolejnym stuleciu doprowadziło do konfliktu o wizję państwa i miejsca w nim Kościoła. W koncepcji republikańskiej religia pozostała jedynie w sferze prywatnej. W badaniach potwierdziłam ponadto, że istniała zależność pomiędzy akademikami z pierwszej połowy XVIII w. a rozkwitem heterodoksyjnej i antyreligijnej myśli erudycyjnej tuż przed rewolucją 1789 r. W efekcie antyreligijne teorie *clandestine* stały się rdzeniem ideologicznym wyniesionym przez rewolucjonistów na sztandary 1789 r., a następnie znalazły miejsce w doktrynie laickości Republiki Francuskiej. Aktywność filozoficznego podziemia, równoległa do oficjalnej działalności badawczej, nadwątlala zaufanie do modelu państwowego *ancien régime*.

W artykule *Od „Theophrastus Redivivus” do Du Marsaisa. Źródła laickości w podziemnej filozofii radykalnego Oświecenia we Francji* przedstawiłam analizę pierwotnych źródeł koncepcji antyreligijnych we francuskiej literaturze filozoficznej radykalnego oświecenia (1650–1750). Analizowałam tajne manuskrypty, takie jak anonimowy *Theophrastus Redivivus*, *Le Militaire philosophe*, *Lettre d'Hypocrate à Damagatte*, *La vie de Mahomed*, *Traité des trois imposteurs*, *La Moysade* czy *Le Philosophe*, traktowany jako manifest ideowy libertynizmu erudycyjnego. Moim celem było ukazanie radykalizacji w podejściu do religii i wiary w pismach mniej znanych francuskich myślicieli, takich jak Fontenelle, Malebranche, Yves de Vallone, Delaube, Robert Challe, Henri de Boulanvilliers i wreszcie Du Marsais. Zaprezentowana przez nich wizja człowieka nowej ery – niewierzącego wolnomyśliciela – określiła cechy moralne oraz postulowany kształt relacji społecznych i ustrojowych. Ich teorie nie prezentowały zwartego systemu doktrynalnego, lecz pośrednio wskazywały na wzór postaw ideowych. Stały się one rozpoznawalne w nadchodzącej epoce, w której na pierwszy plan wysunęło się zagadnienie poszukiwania prawdy i odkrywania praw rządzących naturą. Na podstawie analizowanych tekstów dowiodłam odrębności ideowej erudytów – libertynów ducha (*libertinage érudit, d'esprit*) jako grupy wyrażającej krytykę niemoralności francuskich elit propagujących na niwie literackiej i teatralnej libertynizm obyczajowy (*libertinage de mœurs*), lansujący atmosferę rozwiązłości. Potajemne, anonimowe francuskie manuskrypty filozoficzne wzbudziły moje zainteresowanie również dlatego, że w kontekście nauk o polityce i administracji, a szczególnie historii doktryn, stanowią one element zmieniający ideowy obraz oświecenia. W materiałach źródłowych znalazłam potwierdzenie, że ci myśliciele wnieśli niebagatelny wkład w rozwój idei i samookreślenie się epoki oświecenia.

Podsumowując, moje badania nad francuskimi podziemnymi manuskryptami filozoficznymi dowodzą, że odnoszące się do sfery publicznej i władzy, zrodzone w reakcji na klerykalny absolutyzm teorie podważyły fundamenty monarchii. Tajni filozofowie postrzegali religię jako ludzki zamysł służący podporządkowaniu społeczeństwa celom politycznym. Ich przekonania wyrosły z refleksji nad źródłami religijności ludzi lub z koncepcji uniwersalnej religii naturalnej. Tajne nurty ideowe miały istotny wpływ na francuską myśl polityczną, zwłaszcza w zakresie krytyki religii jako narzędzia władzy. W badaniach starałam się odpowiedzieć na pytanie, jak erudycyjne teorie doktrynalne kształtowały stanowiska i uzasadnienia dla kluczowych momentów ustrojowych Francji, takich jak rewolucja 1789 r. Moje wnioski potwierdziły tezę, że działający w ukryciu libertyni radykalnego oświecenia opracowali teoretyczne podstawy wykorzystane później przez nową, porewolucyjną władzę jako uzasadnienie dla przestrzegania doktryny nietolerancji religijnej jako swojej powinności. Ich idee sprzyjały rozwojowi wizji państwa odrzucającego religię w sferze publicznej (*la laïcité*). Przełom dokonał się podczas rewolucji 1789 r., kiedy w opozycji do porządku *ancien régime* libertyńskie idee zostały przekute w działania polityczne i legislacyjne, które porwały rzesze opozycjonistów monarchii i Kościoła katolickiego do przeprowadzenia rewolucji dogmatycznej. Te koncepcje znalazły wyraz instytucjonalny w 1791 r., kiedy uchwalono konstytucję kleru, a ich ostatecznym triumfem była ustawa z 1905 r., która w konsekwencji afery Dreyfusa ustanowiła zasadę laickości jako fundament republikańskiej Francji: formalny rozdział państwa i Kościoła, gdzie Kościół nie ingeruje w funkcjonowanie państwa.

Konstituowanie francuskiej idei republikańskiej

Kształtowanie się francuskiego modelu świeckości oraz nowoczesnej tożsamości republikańskiej, standardów praworządności i zasad ustrojowych we Francji było przedmiotem moich zainteresowań w ramach badań nad aferą Dreyfusa. Był to jeden z najsłynniejszych politycznych skandali we Francji, który pod koniec XIX w. wywołał wielki kryzys państwowy. Oskarżony o zdradę

g

oficer Alfred Dreyfus stał się kozłem ofiarnym, którego wolność miała zostać poświęcona dla racji stanu rozumianej jako ratowanie honoru armii francuskiej. Polaryzacja wokół procesu jednego człowieka przerodziła się w zderzenie dwóch doktrynalnych wizji Francji. Po jednej stronie zjednoczył się obóz „prawdziwej Francji” zespolony wokół idei nacjonalizmu, militarystyki i tradycjonalizmu, łączonych dodatkowo z emocjami antysemitycznymi i antydemokratycznymi; po drugiej zaś stanęły republikańskie i lewicowe środowiska hołdujące ideom praw jednostki, sprawiedliwości i równości.

Politycznemu, społecznemu i ideologicznemu znaczeniu tego wydarzenia poświęciłam cztery publikacje. Trzy z nich napisałam we współpracy z prof. Tomaszem Pietrzykowskim: monografię *Wokół procesu Dreyfusa. Jednostka – Ideologia – Polityka*, artykuł *Shaping the Modern Discourse on Liberty: French Intellectual Debates from Revolution to Dreyfus* oraz rozdział *The Dreyfus Affair and the Rise of Political Religion in France*. Czwarta publikacja – artykuł *Dreyfusyści i ich społeczna narracja* – jest w całości mojego autorstwa¹⁶.

W badaniach podjęłam się analizy afery Dreyfusa pod kątem jej tła ideowego, relacji społecznych oraz długofalowych konsekwencji ustrojowych, które wywołała. Podczas analiz zastosowałam badania jakościowe osadzone w hermeneutycznym nurcie interpretacjonizmu. Pozwoliło mi to na rekonstrukcję przebiegu sporu aksjologicznego i doktrynalnego oraz zrozumienie mechanizmów kreowania podziałów społecznych na podstawie narracji dwóch obozów ideologicznych.

Przedstawiłam społeczny i polityczny kontekst tego wydarzenia – specyfikę życia publicznego Francji przełomu XIX i XX w., z jego rosnącym antysemityzmem i podziałami politycznymi, które stworzyły podglebie dla tak silnej polaryzacji społecznej wywołanej aferą Dreyfusa. Dokonana w badaniach reinterpretacja politycznych i międzynarodowych napięć tamtych czasów była kluczowa dla zrozumienia, dlaczego afera Dreyfusa wywołała tak dalekosiężne skutki na trzech płaszczyznach: presji międzynarodowej (przede wszystkim z perspektywy bojkotu paryskiej wystawy światowej w 1900 r.), stworzenia formuły dla społeczeństwa obywatelskiego (uchwalenie w 1901 r. ustawy o stowarzyszeniach) oraz ukształtowania się doktryny państwa laickiego (*la laïcité*). Poprzez zaprezentowanie dziedzictwa doktrynalnego kluczowych postaci związanych z aferą – dreyfusistów, m.in. Émile’a Zoli, Georges’a Clemenceau czy Jeana Jaurès’a, oraz antydreyfusistów Maurice’a Barrès’a czy Charles’a Maurras’a – przeanalizowałam ideowe argumenty mobilizujące opinię publiczną po obu stronach sporu. Analizy poprowadziły mnie do wniosków poświęconych między innymi zagrożeniom dla wolności jednostki ze strony państwa, niebezpieczeństw płynącym z ideologizacji moralności czy niezdolności do zachowania obiektywizmu i bezstronności w rozstrzyganiu sporów publicznych. Najważniejszym aspektem w badaniach nad aferą Dreyfusa były jej długofalowe konsekwencje. Przedstawiłam, jak wydarzenia te wpłynęły na kształtowanie się dwóch wizji politycznych Francji – republikańskiej i nacjonalistycznej – oraz jaką rolę w debacie publicznej odegrali intelektualiści. Skoncentrowałam się zwłaszcza na stanowiskach wyrażanych w kampanii medialnej dreyfusistów i ich przeciwników. Uargumentowałam, że afera Dreyfusa stała się katalizatorem przemian ideologicznych i ustrojowych, które na pół wieku utrwaliły podziały polityczne oraz przyniosły długofalowe skutki widoczne w rozwoju wartości demokratycznych i liberalnych oraz w doktrynie reżimu Vichy.

Moje badania nad aferą Dreyfusa były studium przypadku analizującym, jak skandale polityczne wpływają na kształtowanie ideologicznych obozów i ustrojowych podziałów. W zakresie nauk o polityce i administracji dostarczyłam nowych wniosków z obserwacji na temat polaryzacji sceny politycznej i jej wpływu na wartości i struktury państwowe. Analiza mechanizmów politycznych i społecznych, które towarzyszyły tej sprawie, ukazuje także, jak istotne są ideologiczne narracje i mity w realizacji celów politycznych. Wnioski dotyczące zagrożeń dla wolności jednostki, ideologizacji

¹⁶ A. Budzanowska, T. Pietrzykowski, *Wokół procesu Dreyfusa – jednostka, ideologia, polityka*, Copernicus Center Press, Kraków 2020, ISBN 978-83-7886-531-5, s. 159–171; A. Budzanowska, T. Pietrzykowski, *Shaping the Modern Discourse on Liberty: French Intellectual Debates from Revolution to Dreyfus*, „Avant” 2019, Vol. 10, No. 1, s. 43–57, <https://doi.org/10.26913/avant.2019.01.04>; A. Budzanowska, *Dreyfusyści i ich społeczna narracja dla Francji*, „Horyzonty Wychowania” 2018, Vol. 17, No. 42, s. 11–26, <https://doi.org/10.17399/HW.2018.174201>; A. Budzanowska, T. Pietrzykowski, *The Dreyfus Affair and the Rise of Political Religion in France*, in: *Why Religion? Towards a Critical Philosophy of Law, Peace and God. Law and Religion in a Global Context*, eds. D. Bunikowski, A. Puppo, Springer, Cham 2021, s. 281–297, https://doi.org/10.1007/978-3-030-35484-8_14.

moralności i wpływu elit intelektualnych mają znaczenie dla współczesnych badań nad demokracją, praworządnością i rolą narracji w polityce oraz mają walor praktyczny – pomagają w przeciwdziałaniu wynaturzeniom sprawiedliwości.

Doktryna Charles'a Maurrasa

Książka *Charles Maurras – twórca nacjonalizmu integralnego* analizuje doktrynę jednego z najważniejszych francuskich myślicieli politycznych pierwszej połowy XX w.¹⁷ Charles Maurras, znany ze swojego nacjonalizmu, monarchizmu, tradycjonalizmu oraz antyrepublikanizmu i antydemokratyzmu, stworzył przemyślaną i kompletną wizję państwa francuskiego. W Polsce jego dzieła polityczne i literackie są mało znane. Moja książka miała na celu wypełnienie tej luki poprzez prezentację pogłębionej analizy jego myśli. Dziedzictwo ideowe Maurrasa liczy 147 książek i ponad 4 tys. artykułów. Nawet nie zgadzając się z jego poglądami, należy przyznać, że był mistrzem pióra i wizjonerem. Jego działalność intelektualna obejmowała eseistykę i poezję, krytykę literacką, teorię polityki oraz publicystykę. Dopiero w 2020 r., dzięki grantowi ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przedsięwzięto tłumaczenie jego najważniejszych dzieł na język polski¹⁸.

Teorie Maurrasa były ściśle związane z kulturą i tradycją romańską, a przede wszystkim z państwem francuskim. Ten filozof i polityk pragnął przywrócenia wielkości Francji, co doprowadziło go do stworzenia teorii nacjonalizmu integralnego – teorii doktrynalnej łączącej wiele nurtów antyrepublikańskiej francuskiej myśli pravicowej. Najważniejszym elementem tej doktryny był nacjonalizm, który obejmował koncepcję rewolucji konserwatywnej w celu ustanowienia dyktatury monarchicznej. Monarchizm Maurrasa, postrzegany jako utopijny, zakładał odrzucenie liberalnych i demokratycznych zdobyczy rewolucji, wprowadzenie rządów monarchy dyktatora oraz militaryzację kraju. Jednocześnie jego wizja państwa francuskiego silnie akcentowała ideę decentralizacji, którą powiązał z modelem władzy hierarchicznej. W czasie II wojny światowej Maurras był głównym propagandzistą rządu marszałka Pétaina. W 1944 r. został aresztowany pod zarzutem kolaboracji i skazany na karę dożywocia.

Jednym z wyników moich prac było stwierdzenie, że pierwotnym kluczowym aspektem politycznym doktryny Maurrasa była zasada decentralizacji, która choć początkowo uznawana za nierealistyczną, dziś jest z powodzeniem realizowana w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej. Na podstawie akt procesu Maurrasa przed Court National de Justice de Lyon w 1945 r. potwierdziłam także, że zaangażowanie w politykę rządu Vichy było ściśle powiązane z ideą rewanżu za sprawę Dreyfusa i jej ustrojowe konsekwencje.

Dziś prawie zapomniany, Charles Maurras miał ogromny wpływ na kręgi intelektualne i środowiska polityczne swojej epoki, zwłaszcza na współczesne mu teorie nacjonalistyczne oraz monarchistyczne. W publikacji przedstawiam również analizę jego twórczości literackiej i publicystycznej, aby ukazać szerokie spektrum półwiecznego oddziaływania Maurrasa na życie polityczne, społeczne i literackie Francji.

Myśl republikańska Roberta Schumana

Wpływ Roberta Schumana na współczesne procesy instytucjonalne w Europie jest nie do przecenienia. Moje badania, których efektem była publikacja *Robert Schuman. Idealista i pragmatyk*¹⁹, miały na celu ukazanie roli tego francuskiego polityka w powstaniu założeń dzisiejszej Unii Europejskiej poprzez analizę jego motywacji, wartości oraz związków z tradycją republikańską.

Sięgnięcie do materiałów źródłowych, takich jak listy, przemówienia oraz dokumenty rządowe, umożliwiło dokonanie porównań ustrojowych i politycznych. Interpretacja tych źródeł pozwoliła mi

¹⁷ A. Budzanowska, *Charles Maurras – twórca nacjonalizmu integralnego*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2014, ISBN 978-83-7638-380-4.

¹⁸ Ch. Maurras, *Przyszłość inteligencji i inne pisma*, tłum. K. Tyszk-Drozdowski, M. Jurek, B. Biały, przedmowa prof. J. Bartyzel, Wydawnictwo Dębogóra, Dębogóra 2020.

¹⁹ A. Budzanowska, *Robert Schuman. Idealista i pragmatyk*, w: *Schuman i jego Europa*, red. A. Radwan, Biblioteka Fundacji Schumana, Warszawa 2015, ISBN 83-7188-813-9, s. 66–78.

zrozumieć działania Schumana w kontekście jego szeroko pojętej aktywności międzynarodowej. Dzięki zastosowanej metodzie porównawczej zbadalam, w jaki sposób jego koncepcje republikańskie wpłynęły na powojenny porządek europejski, w szczególności w porównaniu z konkurencyjnymi teoriami, takimi jak federalizm, unitarność czy neoweberowskie teorie biurokratyczne. Choć nie zawsze otwarcie odwoływał się do republikanizmu, Schuman wpisywał się w tradycję polityczną, która ceniła wspólnotę, odpowiedzialność obywatelską oraz ochronę mniejszych wspólnot (tzw. małych ojczyzn), łącząc ją z zasadą subsydiarności. Postrzegał Europę jako wspólnotę narodów, której nadrzędną wartością jest dobro wspólne.

Mój wkład w rozwój nauk o polityce i administracji polegał na reinterpretacji myśli europejskiej Schumana w kontekście tradycji francuskiej, co pozwoliło lepiej zrozumieć doktrynalne podstawy instytucji europejskich. Skupiłam się na Schumanowskim pojmowaniu tradycji republikańskiej w kontekście budowy zjednoczonej Europy. Pierwszym elementem było republikańskie rozumienie wolności, które definiował jako wolności w ramach prawa. Twierdził w duchu republikanizmu, że wolność nie jest jedynie brakiem przymusu (wolność negatywna), ale jest także zdolnością do uczestniczenia w życiu społecznym i politycznym. Przedstawiłam interpretację tego, jak w tworzeniu europejskich wspólnot Schuman widział narzędzie zapewnienia Europie wolności dzięki strukturom umożliwiającym partycypację i współdecydowanie. Drugim ważnym obszarem analiz była jego postawa jako katolika łączącego tradycję republikańską z chrześcijańską koncepcją wspólnoty. Jego dążenie do zjednoczenia Europy można interpretować jako próbę stworzenia przestrzeni, w której moralne i polityczne wartości, takie jak pokój, solidarność i sprawiedliwość, będą fundamentem działania.

4.2.2. Badania nad systemem szkolnictwa wyższego i nauki

Kolejnym obszarem moich zainteresowań badawczych w ramach dyscypliny nauki o polityce i administracji są różne aspekty funkcjonowania systemów szkolnictwa wyższego i nauki, ze szczególnym uwzględnieniem systemu polskiego. W pracach poświęconych temu obszarowi łączę perspektywę akademicką z doświadczeniem praktycznym osoby odpowiedzialnej za kreowanie polityki publicznej w zakresie szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce oraz rozwój współpracy między badaczami i instytucjami badawczymi w Europie.

Reformy strukturalne w polskim szkolnictwie wyższym i nauce

Moje badania w obszarze szkolnictwa wyższego i nauki koncentrują się na identyfikacji i analizie kluczowych czynników wpływających na jakość kształcenia, innowacjach dydaktycznych oraz integracji badań naukowych z umiędzynarodowieniem i zarządzaniem instytucjami nauki z innymi systemami edukacyjnymi. Istotną perspektywą moich prac jest również zaangażowanie w tworzenie bardziej konkurencyjnych i zrównoważonych modeli zarządzania systemem szkolnictwa wyższego, natomiast dzięki badaniom typu *case study* propaguję najlepsze praktyki w zakresie odpowiedzialności społecznej zarówno wspólnoty akademickiej, jak i administracji rządowej w różnych aspektach jej funkcjonowania. W tym pierwszym obszarze zawsze staram się dążyć do tego, by wnioski z badań posłużyły do wypracowania rekomendacji, które wspierają konkurencyjność sektora i usprawniają adaptację polskiego systemu szkolnictwa wyższego do wymagań międzynarodowych poprzez opracowanie modeli zarządzania, które zwiększają autonomię uczelni, a jednocześnie wpływają na tempo ich dostosowania do wymogów stawianych przez konkurencyjne otoczenie międzynarodowe. Moje analizy wspierają rozwój nauk o polityce i administracji zarówno w zakresie teorii, jak i praktyki politycznej oraz dostarczają cennych narzędzi do budowy wolności nauki, autonomii instytucji szkolnictwa wyższego i nauki oraz bardziej otwartych i demokratycznych instytucji administracji publicznej. Ponadto mój wkład w rozwój nauk o polityce i administracji w kontekście szkolnictwa wyższego koncentruje się na analizie polityk zarządzania instytucjami akademickimi, optymalizacji procesów decyzyjnych oraz wzmacnianiu współpracy międzysektorowej.

W powyższym obszarze jestem autorką kilku publikacji naukowych dotyczących reform strukturalnych w polskim szkolnictwie wyższym, ze szczególnym uwzględnieniem procesów partycypacyjnych, instytucji rzecznika wartości akademickich oraz wpływu nowych organów zarządzających na wartości akademickie.

Artykuł *Ustawa 2.0 – paradygmat partycypacyjny w politykach publicznych na przykładzie reformy systemu nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce*, który napisałam wraz z Aleksandrem Dańdą, przedstawia wyniki badań nad reformą systemu szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce przygotowaną w latach 2016–2018, znaną jako Ustawa 2.0. Skupiłam się na tych aspektach transformacji systemu szkolnictwa wyższego i nauki, które są zgodne z modelem współzarządzania publicznego, a także na tych, które są z nim sprzeczne. W pracy postawiłam pytanie, czy w polskiej administracji publicznej możliwe jest tworzenie rozwiązań regulacyjnych zgodnych z nowoczesnymi osiągnięciami nauk o polityce i administracji, takimi jak paradygmat partycypacji publicznej i koncepcja współzarządzania publicznego. W wyniku badań ustalono, że położenie nacisku w procesie powstawania Ustawy 2.0, jak również w pierwszych miesiącach i latach po jej wejściu w życie na aspekt partycypacyjny można ocenić pozytywnie w granicach zastosowania koncepcji teoretycznych nauk o polityce i administracji (w tym w szczególności w ramach koncepcji współzarządzania publicznego). Przeprowadzony w ciągu kilkunastu miesięcy proces tworzenia nowego prawa, a następnie jego modyfikacji na podstawie głosów płynących ze środowiska interesariuszy może posłużyć jako przykład udanej współpracy między światem nauki a administracją publiczną – i to zarówno na poziomie wykorzystania treści badań naukowych do programowania przebiegu procesu legislacyjnego (polityka oparta na faktach, partycypacyjność), jak również na poziomie praktycznego współdziałania urzędników z badaczami w zakresie proponowania i nadawania ostatecznego kształtu konkretnym propozycjom regulacyjnym²⁰.

W publikacji przygotowanej razem z dr. Bartoszem Chudzińskim *Rzecznik Wartości Akademickich* omawiam rozwój koncepcji rzecznika wartości akademickich na polskich uczelniach, która coraz częściej jest instytucjonalizowana poprzez wprowadzenie odpowiednich regulacji statutowych. Obserwuję dwa główne modele tej idei. W pierwszym wariantcie pozycja rzecznika akademickiego jest wzorowana na instytucji rzecznika korporacyjnego (*corporate ombudsman*), a w drugim wariantcie nawiązuje do skandynawskiego modelu ombudsmana (rzecznik praw i wartości akademickich). W publikacji wskazuję, że autonomia instytucjonalna zapisana w rozwiązaniach ustawowych przyczyniła się do stworzenia pola dla różnych podejść do instytucji rzecznika w polskim szkolnictwie wyższym²¹.

W artykule *Impact of university councils on the core academic values of Polish universities: limited but benign* (współautorstwo: Dominik Antonowicz, Davide Donina, Myroslava Hladchenko) badamy, jak rektorzy postrzegają zmiany będące konsekwencją Ustawy 2.0 w zarządzaniu uczelniami w Polsce, szczególnie wpływ członków zewnętrznych na rady uczelni. Analizujemy, czy nowe organy zarządzające sprawiają, że polskie uczelnie bardziej niż dotąd odpowiadają potrzebom gospodarki i społeczeństwa. Dane empiryczne z ogólnokrajowego badania polskich uczelni publicznych przeprowadzonego przy wsparciu Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) wskazują, że rady uczelni są postrzegane jako nieszkodliwe dla kluczowych wartości polskich uczelni (autonomia instytucjonalna i samorządność), ale raczej nieskuteczne w procesie podejmowania decyzji²².

²⁰ A. Budzanowska, A. Dańda, *Ustawa 2.0 – paradygmat partycypacyjny w politykach publicznych na przykładzie reformy systemu nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce*, „Nauka” 2022, nr 2, s. 71–92, <https://doi.org/10.24425/nauka.2022.140331>.

²¹ B. Chudziński, A. Budzanowska, *Rzecznik Wartości Akademickich*, w: *Innowacje i konserwatyzm 2.0. Polskie uczelnie w procesie przemian*, red. D. Antonowicz, A. Szot, A. Machnikowska, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2020, ISBN 978-83-231-4381-9, s. 309–334.

²² D. Antonowicz, D. Donina, M. Hladchenko, A. Budzanowska, *Impact of university councils on the core academic values of Polish universities: limited but benign*, „International Journal of Leadership in Education” 2024, January, s. 1–21, <https://doi.org/10.1080/13603124.2024.2302062>.

W różnych rolach (jako współautorka i współredaktorka) uczestniczyłam w przygotowaniu kilku publikacji, które przedstawiają rolę polskich uczelni w inicjatywie o nazwie Uniwersytety Europejskie (European Universities Initiative – EUI). Publikacje prezentują różne aspekty wdrażania i funkcjonowania tych międzynarodowych sojuszy oraz korzyści płynące z uczestnictwa w nich. Korzyści te dotyczą integracji instytucji w międzynarodowym otoczeniu, innowacyjności, modernizacji systemów kształcenia oraz tworzenia szerokiej wspólnoty akademickiej wykraczającej poza jedną instytucję.

W raporcie *Polskie uczelnie w Uniwersytetach Europejskich* zespół badawczy, którego byłam członkinią, podsumował projekt mający na celu określenie modelu funkcjonowania polskich uczelni w sieciach Uniwersytetów Europejskich. Badanie obejmowało jedenaście polskich uczelni uczestniczących w tej inicjatywie od 2019 i 2020 r. Raport obejmuje analizy powodów przystąpienia do EUI, korzyści i trudności związanych z uczestnictwem, a także opisuje sposób działania sojuszy uczelni oraz ich wpływ na instytucje. Jego ostatnia część dostarcza rekomendacji dotyczących przyszłych usprawnień we wdrażaniu EUI²³.

Jako redaktorka publikacji *European Universities in Poland* zaprezentowałam wyniki najnowszych badań na temat implementacji i rozwoju idei Uniwersytetów Europejskich w Polsce. W publikacji docenionej przez Komisję Europejską²⁴ opisano dążenia państw członkowskich UE do zapewnienia konkurencyjnej edukacji, z naciskiem na program Erasmus+ oraz inicjatywę Uniwersytetów Europejskich, której celem jest stworzenie wspólnego Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Sojusze uczelni współpracują na podstawie wspólnie opracowanych zasad w zakresie dydaktyki, administracji i badań, co ma prowadzić do utworzenia jednolitej jednostki prawnej oferującej dyplom europejski²⁵.

We współtworzonym przeze mnie tekście *Uniting Diversity. European Universities Initiative Case* analizowane są doświadczenia instytucji szkolnictwa wyższego w budowaniu współpracy poprzez uczestnictwo w inicjatywie Uniwersytetów Europejskich. W publikacji przedstawiono procesy wzajemności w zarządzaniu, edukacji i transformacji cyfrowej, które są strategicznymi celami EUI. Przedstawiono wyniki badań empirycznych ukazujące, że EUI sprzyja tworzeniu transnarodowych partnerstw akademickich oraz wspiera innowacyjność i inkluzywność, przez co buduje systemowy potencjał w szkolnictwie wyższym²⁶.

Wyniki przedstawione w publikacji *Development of Innovation Culture. Teaching Experiences of European University Alliance Members. A Case Study from Poland* (współautorstwo: Agata Zygmunt-Ziemianek, Katarzyna Trynda, Renata Jankowska) pokazują, że cele sojuszy EUI dotyczące nauczania są osiągane dzięki innowacjom dydaktycznym. Transformacje w kulturze nauczania wpływają na atrakcyjność systemów edukacyjnych, ich modernizację oraz jakość. Otwartość na innowacje na poziomie mikrodziałań pomaga wykorzystywać możliwości wynikające z udziału w sojuszach EUI. Wspólne doświadczenia partnerów sojuszu są pomocne w radzeniu sobie z wyzwaniami generowanymi na poziomie krajowym²⁷.

²³ D. Antonowicz, M. Jaworska, J. Domalewski, A. Budzanowska i in., *Polskie uczelnie w Uniwersytetach Europejskich*, Wydawnictwo FRSE, Warszawa 2024, ISBN 978-83-67587-26-6, <https://doi.org/10.47050/67587266>.

²⁴ European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture; I. Grumbinaitė, F. Colus, H. Buitrago Carvajal, *Report on the outcomes and transformational potential of the European Universities initiative*, Publications Office of the European Union, 2025, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/32313>, s. 76.

²⁵ *European Universities in Poland. Implementation of development strategy*, eds. P. Poszytek, A. Budzanowska, FRSE Publishing, Warsaw 2023, ISBN 978-83-67587-10-5, <https://doi.org/10.47050/67587105>.

²⁶ A. Budzanowska, A. Zygmunt-Ziemianek, P. Poszytek, K. Trynda, *Uniting Diversity. European Universities Initiative Case*, in: *Building an Academic Community*, eds. J.M. Bugaj, M. Budzanowska-Drzewiecka, B. Mikołajczyk, Brill, Leiden 2023, ISBN 978-90-04-68906-0, s. 51–68, https://doi.org/10.1163/9789004689060_004.

²⁷ A. Budzanowska, A. Zygmunt-Ziemianek, K. Trynda, R. Jankowska, *Development of Innovation Culture. Teaching Experiences of European University Alliance Members. A Case Study from Poland*, in: *European Universities in Poland. Implementation...*, s. 63–80, <https://doi.org/10.47050/67587105>.

W tekście *Functioning and Change of Polish Universities within European Universities Initiative* wraz ze współautorami na podstawie zebranych danych empirycznych stwierdzamy, że dynamiczny rozwój i wieloaspektowy charakter EUI zaskoczył władze polskich uczelni. EUI stało się szansą zarówno dla instytucji, jak i dla indywidualnych aktywnych członków społeczności akademickiej. Udział w sojuszach europejskich wzmocnił najbardziej aktywnych i międzynarodowo zorientowanych pracowników, wydziały i studentów, co stanowi dźwignię modernizacyjną dla badanych uczelni i może przynieść pozytywne efekty w przyszłości²⁸.

Trzecia misja szkolnictwa wyższego i nauki

Moja najnowsza publikacja w obszarze badań nad systemem szkolnictwa wyższego i nauki *Mapping efforts in Polish higher education to tackle climate change* dotyczy zaangażowania tego sektora oraz administracji publicznej w Polsce w walkę ze zmianami klimatu i została przygotowana we współautorstwie z kolegami z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu²⁹. Publikacja ta jest efektem badań i obserwacji sektora od czasu przygotowań Polski do COP Katowice 2018. Badania te dostarczają ważnych wniosków dla nauk o polityce i administracji, wskazują bowiem na ograniczone zaangażowanie polskich uczelni wyższych i instytucji naukowych w walkę ze zmianami klimatycznymi. Badania wykazały, że rząd skupiał się głównie na narzędziach transformacji energetycznej, zaniedbał natomiast mechanizmy wspierające transformację, nakreślone w dokumencie *Polityka Naukowa Państwa*. Instytucje akademickie z kolei – skoncentrowane na rankingach międzynarodowych i ewaluacji krajowej – dopiero z czasem zaczęły postrzegać działania proklimatyczne jako jeden z priorytetów, i to mimo rosnących społecznych oczekiwań natychmiastowego zajęcia się problemem. Publikacja analizuje działania podejmowane przez polski sektor szkolnictwa wyższego na rzecz przeciwdziałania zmianom klimatycznym, wskazuje na niewielkie zaangażowanie instytucjonalne na poziomach: makro (rząd) i mezo (instytucje akademickie) oraz wzrastające na poziomie mikro (pracownicy naukowcy). W badaniach zauważono, że działania polskiego rządu są ograniczone i wynikają głównie z zobowiązań unijnych, zamiast stanowić aktywną i samodzielną strategię klimatyczną. Uczelnie, mimo roli instytucji publicznych, nie angażują się w działania na rzecz klimatu w sposób systemowy. Kierują uwagę raczej na poprawę swojej pozycji w międzynarodowych rankingach, co wskazuje na przewagę podejścia reputacyjnego nad zrównoważonym rozwojem. Istnieje natomiast coraz większe zainteresowanie tematyką klimatyczną wśród indywidualnych akademików i zespołów badawczych, co wskazuje na potencjał zmiany.

Wnioski z badania są jednak pesymistyczne: polski sektor szkolnictwa wyższego jako całość jest w dużej mierze niezaangażowany w tematykę zmian klimatycznych. Brakuje spójnych polityk i strategii, które mogłyby wspierać włączanie zagadnień klimatycznych do działań uczelni. Przyszłe zmiany mogą wynikać z rosnącego nacisku społecznego i wewnętrznych inicjatyw akademików, będą jednak wymagały odpowiedniego wsparcia instytucjonalnego i politycznego. Badanie wskazuje, że aby w pełni wykorzystać potencjał sektora akademickiego do walki ze zmianami klimatu, potrzebne są reformy zarówno na poziomie politycznym, jak i instytucjonalnym, które będą promować proaktywne i długoterminowe podejście do zrównoważonego rozwoju.

4.2.3. Badania nad państwem

W zakresie nauki o państwie moje badania koncentrują się na analizach polityk publicznych i zagadnień ustrojowych. Łączę je z praktycznym podejściem do funkcjonowania państwa i jego instytucji, co jest wynikiem moich doświadczeń zdobytych w administracji publicznej – równoległe do działalności naukowej. Takie podejście pozwala mi wyjść poza rozważania czysto teoretyczne. Tworzę rozwiązania oparte na modelu *data-based* wspierające otwartość, odpowiedzialność oraz profesjonalizm

²⁸ A. Budzanowska, D. Antonowicz, J. Domalewski, A. Pokorska i in., *Functioning and Change of Polish Universities within European Universities Initiative*, in: *European Universities in Poland. Implementation...*, s. 16–30, <https://doi.org/10.47050/67587105>.

²⁹ D. Antonowicz, J. Suchomska, M. Wróblewski, A. Budzanowska, *Mapping efforts in Polish higher education to tackle climate change*, in: *Higher Education Policy for Tackling Climate Change: Drivers, Dynamics, and Effects*, eds. J. Kekäle, R. Pinheiro, Palgrave Macmillan, London 2025, s. 245–263. (Publikacja przyjęta do druku, po recenzjach, w procesie wydawniczym, planowane wydanie: 22.04.2025).

instytucji publicznych. Moja współpraca naukowa, publikacje i projekty badawcze odzwierciedlają obszary, w które byłam albo jestem aktualnie zaangażowana. Ich celem jest budowa bardziej efektywnych struktur administracyjnych, zgodnych z oczekiwaniami społecznymi i standardami europejskimi. Chociaż moje badania obejmują różnorodne tematy, skupiam się głównie na transformacji instytucjonalnej oraz jakości zarządzania publicznego. Taki profil badawczy umożliwił mi lepsze zrozumienie mechanizmów rządzenia oraz wyzwań, jakie stoją przed współczesnym państwem.

Moje prace opierały się na analizie instytucjonalnej, badaniach jakościowych w zakresie analizy treści oraz studiach przypadków. Wykorzystywałam raporty, dokumenty legislacyjne, wywiady z ekspertami oraz osobiste obserwacje zdobyte w trakcie pracy w administracji publicznej. Mój wkład w rozwój nauk o polityce i administracji w tym obszarze opierał się na wnioskach z relacji między teorią polityk a praktyką ustrojową przy uwzględnieniu kontekstu porównawczego i *case study*. Wyniki moich badań wskazują na konieczność wprowadzenia reform zmierzających do zwiększenia transparentności i eksperckości instytucji publicznych. Wnioski badawcze posłużyły również jako rekomendacje dla instytucji, w których pracowałam. Moje analizy stanowią istotny wkład w rozwój nauk o polityce i administracji, w obszarach bowiem związanych z funkcjonowaniem instytucji publicznych, politykami publicznymi czy mechanizmami ich zarządzania miały one charakter aplikacyjny.

Wpływ zmian legislacyjnych na administrację publiczną. Wpływ mechanizmów ustrojowych na jakość rządzenia

W napisanym we współautorstwie z dr. Marcinem Gubałą z Uniwersytetu WSB Merito w Gdańsku rozdziale zatytułowanym *Paradoxes of the Polish Civil Service*³⁰ przedstawiam analizę trzynastu nowelizacji Ustawy o służbie cywilnej przeprowadzonych w latach 2005–2016. Zmiany te, często wprowadzane pod pretekstem reorganizacji, umożliwiały faktyczne modyfikacje kadrowe w administracji rządowej. W swojej pracy zidentyfikowałam mechanizmy służące realizacji politycznej centralizacji kadr administracyjnych, zachodzące niezależnie od układu sił rządzących, które stanowiły zagrożenie dla jakości zarządzania publicznego. Wnioski z badań ujawniły negatywny wpływ zmian instytucjonalnych na efektywność i stabilność administracji publicznej, dowiodły również centralizacji i upolitycznienia kadr oraz marginalizacji ekspertów, co w konsekwencji osłabiło niezależność służby cywilnej. W publikacji udowodniliśmy zatem, że nadmiernie rozbudowana legislacja i częste reformy administracyjne osłabiają neutralność polityczną służby cywilnej. Opisałam dwa paradoksy systemowych rozwiązań funkcjonowania służby cywilnej. Pierwszy z nich polega na tym, że mimo jasnych postanowień konstytucyjnych zakres służby cywilnej określony na poziomie ustawowym nie obejmuje wszystkich agend rządowych, co zawęża konstytucyjne rozumienie korpusu służby cywilnej. Drugi paradoks dotyczy wewnętrznej struktury korpusu służby cywilnej. Wbrew ramowej koncepcji ustrojowej służba cywilna nie jest jednolita – składa się z dwóch „podsystemów”, z których jeden obejmuje wyższe stanowiska w służbie cywilnej, a drugi pozostałe stanowiska urzędnicze. Dotychczasowe zmiany legislacyjne, które odstępowały od wizji służby cywilnej zapisanej w konstytucji z 1997 r., wprowadziły niespójne rozwiązania systemowe, a wysoka częstotliwość tych zmian odzwierciedla podatność systemu na wpływy polityczne, co stanowi jedno z kluczowych wyzwań dla neutralności administracji publicznej.

Analizę roli prezydenta w kontekście wpływu integracji europejskiej na polski system polityczny przeprowadziłam w artykule *Pozycja ustrojowa Prezydenta RP w systemie konstytucyjnym Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście członkostwa w Unii Europejskiej*³¹. Przeanalizowałam rolę prezydenta w kontekście wpływu integracji europejskiej na polski system polityczny. Badany w studium okres kończy się wraz z kadencją Bronisława Komorowskiego. Dokonałam w nim kompleksowej analizy ustrojowej kluczowych instytucji państwowych, ukazując ich rolę w systemie konstytucyjnym w relacjach z Unią Europejską. Zidentyfikowałam wyzwania związane z funkcjonowaniem organów

³⁰ A. Budzanowska, M. Gubała, *Paradoxes of the Polish Civil Service*, in: *Public and Civil Service in Poland*, volume eds. T. Barankiewicz, B. Przywora, Peter Lang, Berlin, Bruxelles, Chennai, Lausanne, New York, Oxford 2025, ISBN 978-3-631-90564-7, s. 13–27, <https://doi.org/10.3726/b22476>.

³¹ A. Budzanowska, *Pozycja ustrojowa Prezydenta RP w systemie konstytucyjnym Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście członkostwa w Unii Europejskiej*, „Politeja” 2019, tom 16, nr 4 (61), s. 257–279, <https://doi.org/10.12797/politeja.16.2019.61.15>.

władzy wykonawczej, szczególnie w kontekście rosnącej centralizacji i wpływu politycznego. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. otworzyło nowy rozdział w funkcjonowaniu naszych instytucji konstytucyjnych – postawiło przed nimi wyzwania, których nie przewidziano w trakcie tworzenia konstytucji z 1997 r. Wykazałam, że członkostwo w UE wymusiło wprowadzenie nowego podziału kompetencji między prezydentem a rządem, szczególnie w obszarze reprezentowania Polski na arenie międzynarodowej. Relacje te, choć jasno określone w teorii, w praktyce często prowadziły do napięć, zwłaszcza gdy różne organy państwowe dążyły do zaznaczenia swojej pozycji ustrojowej w procesie decyzyjnym na forum unijnym. Jednym z kluczowych zagadnień poruszonych w publikacji jest pytanie o to, jak prawo unijne wpływa na prerogatywy prezydenckie. Przytoczyłam przykłady działań prezydentów po 2004 r. pozwalające ukazać, w jaki sposób każdy z nich odnosił się do nowych wyzwań związanych z członkostwem w UE. Dzięki temu ujawnił się pełniejszy obraz praktyki ustrojowej, której zdarza się odbiegać od zapisów konstytucyjnych. W kontekście nauk o polityce i administracji publikacja unaoczniała, jak procesy integracyjne wpływają na funkcjonowanie instytucji państwowych. Analiza dowiodła, że europeizacja polskiego systemu politycznego to nie tylko zmiana formalna, ale głęboka transformacja, która wymaga przemyślenia roli poszczególnych organów władzy. Zwróciłam uwagę, że prezydent, aby skutecznie pełnić swoją funkcję, musiał balansować w ramach swoich prerogatyw. Publikacja skłania też do namysłu nad przyszłością polskiego systemu konstytucyjnego w dobie coraz głębszej integracji europejskiej.

Również do miejsca i roli władzy wykonawczej w polskim systemie ustrojowym odnosił się artykuł *Rada Gabinetowa – konstytucyjna instytucja współpracy władzy wykonawczej w Polsce w ramach Konstytucji z 1997 roku*³². Rada Gabinetowa należy do instytucji rzadko poddawanych analizie, choć jako jedna z nielicznych spośród narzędzi konstytucyjnych bierze udział w kształtowaniu relacji między prezydentem RP a Radą Ministrów. Artykuł ukazał sytuację i nowe perspektywy, w których Rada Gabinetowa nie tyle ułatwiała współpracę, ile była źródłem napięć w obrębie władzy wykonawczej. W tekście podjęto próbę wnikińcej analizy mechanizmów funkcjonowania Rady Gabinetowej, jej historyczne znaczenie oraz współczesne implikacje. W toku analiz teoretycznych i obserwacji praktyki ustrojowej ujawniła się relacja, w której Rada Gabinetowa stała się areną politycznych sporów. Zgodnie z konstytucją RP jej głównym celem jest umożliwienie prezydentowi RP zwołania posiedzenia Rady Ministrów, na którym nie podejmuje się jednak formalnych uchwał, a jedynie odbywa się dyskusja na temat kluczowych spraw państwa. Taki format miał służyć konstruktywnemu dialogowi i budowaniu konsensusu, w praktyce okazało się jednak, że funkcjonowanie Rady Gabinetowej jest obciążone kontekstem politycznym. Jednym z kluczowych wątków poruszonych w artykule było pytanie o efektywność tego ciała w budowaniu spójnej polityki państwowej. Wykazałam, że jego rola bywała interpretowana różnorodnie w zależności od relacji między prezydentem a rządem. Gdy pochodzą oni z różnych obozów politycznych, Rada Gabinetowa może się stać areną konfrontacji, a nie dialogu. Taki dualizm roli stanowi ciekawy punkt wyjścia do refleksji nad polaryzacją sceny politycznej. Analizy wniosły wkład w rozwój nauk o polityce i administracji, ponieważ nie tylko opisywały funkcjonowanie Rady Gabinetowej, ale także interpretowały jej rolę w kontekście praktyki politycznej i ujawniały słabości systemu. W odniesieniu do rozwoju nauk o polityce i administracji analizy dowiodły, że konstytucyjne instytucje współpracy są odzwierciedleniem relacji zarządzania publicznego w warunkach politycznej polaryzacji. Artykuł dostarczył ponadto refleksji nad potrzebą wprowadzenia ewentualnych reform ustrojowych wpływających na lepszą regulację stosunków między prezydentem a rządem. Wreszcie, tekst ten wpisuje się w szerszą debatę o ewolucji polskiego systemu politycznego w kontekście zmieniających się realiów politycznych i społecznych, gdzie Rada Gabinetowa jest symbolem wyzwań, z jakimi mierzy się współczesna demokracja. Artykuł pokazuje, że za fasadą formalnych struktur kryje się dynamiczny i często złożony mechanizm polityczny.

³² A. Budzanowska, *Rada Gabinetowa – konstytucyjna instytucja współpracy władzy wykonawczej w Polsce w ramach Konstytucji z 1997 roku*, „Horyzonty Polityki” 2018, t. 9, nr 28, s. 109–121, <https://doi.org/10.17399/HP.2018.092807>.

Współautorski rozdział napisany z dr. Januszem Karpiem z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie zatytułowany *Godność w pułapce polityki. Dylematy doktrynalno-ustrojowe praw człowieka*³³ porusza kwestię, jak prawa człowieka, zakorzenione w idei godności jednostki, są uwikłane w mechanizmy polityczne i ustrojowe. Idea godności, która stanowi fundament współczesnych systemów prawnych i demokratycznych, w praktyce często staje się narzędziem manipulacji politycznej. W różnych reżimach pojęcie to bywa interpretowane wybiórczo, by służyć w ten sposób interesom władzy lub określonych grup, a nie zawsze obywatelom i ich prawom. Jednym z głównych dylematów przedstawionych w publikacji jest konflikt między uniwersalizmem praw człowieka a politycznym relatywizmem. Z jednej strony godność ma charakter nadrzędny i nienaruszalny, z drugiej – różne reżimy polityczne stosują własne interpretacje tego pojęcia, dostosowując je do kontekstu kulturowego, religijnego czy ideologicznego. W efekcie idea praw człowieka, zamiast pełnić funkcję ochronną, może być używana jako narzędzie legitymizacji autorytarnych działań lub ograniczania wolności. W publikacji zwracam uwagę na potrzebę ochrony praw człowieka przed instrumentalizacją, co jest szczególnie ważne w erze globalnych kryzysów i politycznej polaryzacji. Tekst otwiera pole do refleksji nad tym, jak budować systemy polityczne, które autentycznie respektują godność jednostki, a nie wykorzystują jej jako element retoryki władzy. Publikacja ta stawia ważne pytania o przyszłość praw człowieka i pokazuje, że kluczem do ich skutecznej ochrony jest nie tylko legislacja, ale także kształtowanie świadomości obywatelskiej i standardów etyki politycznej.

Współautorski rozdział, który powstał w Instytucie Polityk Publicznych w Kolegium Gospodarki i Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie *Coordination at the Top in the Times of the Populist Drift: The Case of Poland*³⁴ jest efektem badawczym polskiej części europejskiego projektu zatytułowanego *Executive Coordination in Europe*, kierowanego przez prof. Jeana-Michela Eymeriego-Douzana z Institut d'études politiques w Tuluzie (Sciences Po Toulouse) we współpracy z prof. Marie Goransson z Université libre de Bruxelles oraz prof. Husseinem Kassimem z University of East Anglia. Badania w tym projekcie skupiły się na procesach koordynacji władzy w latach 2015–2023. Analizowałam procesy koordynacyjne na poziomie rządu polskiego oraz ich wpływ na praktyki demokratyczne. W toku analiz ujawniłam procesy, które w zakresie koordynacji polityk publicznych poprzez ich centralizację prowadziły do osłabienia zasad trójpodziału władzy i marginalizacji doradztwa eksperckiego. Analizy dostarczyły także ważnych wniosków w kwestiach relacji między ideologią polityczną a transpozycją instytucji publicznych wobec wzrostu tendencji populistycznych. Populizm jako zjawisko polityczne często prowadzi do centralizacji władzy oraz osłabienia tradycyjnych mechanizmów kontroli i równowagi, co ujawniło się w badaniach na przykładzie Polski po 2015 r. Jednym z głównych zagadnień poruszanych w artykule jest erozja profesjonalnych struktur administracyjnych i uzależnienie ich od bieżącej agendy politycznej, co na poziomie koordynacji rządowej skutkowało fragmentacją procesów decyzyjnych i podporządkowaniem kluczowych instytucji jednej, dominującej narracji politycznej. Artykuł podkreśla również, że w systemach populistycznych mechanizmy koordynacyjne tracą neutralność i profesjonalizm, stają się zaś narzędziem realizacji celów partyjnych. W Polsce proces ten objawia się między innymi upolitycznieniem służby cywilnej oraz osłabieniem pozycji organów kontrolnych. Z perspektywy nauk o polityce artykuł wnosi istotny wkład w zrozumienie wpływu populizmu na funkcjonowanie struktur państwowych. Pokazuje, że koordynacja na najwyższym szczeblu nie może być analizowana wyłącznie w kontekście technokratycznym, lecz musi uwzględniać szerszy kontekst polityczny i ideologiczny. Tekst otwiera ważną dyskusję na temat tego, jak przeciwdziałać negatywnym skutkom populizmu oraz

³³ A. Budzanowska, J. Karp, *Godność w pułapce polityki. Dylematy doktrynalno-ustrojowe praw człowieka*, w: *Z prawem ustrojowym porównawczym przez ponad półwiecze*, red. nauk. B. Przywora, A. Rogacka-Lukasik, K. Skotnicki, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2022, ISBN 978-83-66536-71-5, s. 245–263.

³⁴ S. Mazur, K. Baran, A. Budzanowska, *Coordination at the Top in the Times of the Populist Drift: The Case of Poland*, in: *The Palgrave Handbook of Core Executive Coordination in Europe*, eds. J.-M. Eymeri-Douzans, M. Goransson, H. Kassim, Palgrave Macmillan, London 2025. (Publikacja przyjęta do druku, po recenzjach, w procesie wydawniczym, planowane wydanie: sierpień 2025).

jak wzmacniać mechanizmy demokratyczne, aby zapewnić stabilność i efektywność administracji publicznej.

Publikacja *Epidemie a reżimy* to analiza porównawcza strategii walki z kryzysami zdrowotnymi w różnych systemach politycznych w XX w.³⁵ Rozważane zagadnienia dotyczyły kwestii, w jaki sposób zarządzanie globalnymi kryzysami zdrowotnymi, takimi jak epidemie i pandemie, odzwierciedlało się w funkcjonowaniu systemów politycznych. Badałam relacje między zarządzaniem kryzysowym a naturą reżimów politycznych, co pozwoliło ukazać, że reakcja na sytuacje nadzwyczajne stanowi swoisty test dla rządzących. Badania ujawniły, że w czasach kryzysów zdrowotnych różnice między reżimami demokratycznymi a autorytarnymi stają się szczególnie widoczne, ponieważ reakcje decydentów politycznych wzmacniają istniejące tendencje w modelach ustrojowych. W państwach demokratycznych sytuacje kryzysowe nierzadko prowadzą do wzmocnienia roli państwa – ale w duchu transparentności i z dbałością o prawa obywatelskie. W systemach silnej ręki epidemie stają się natomiast pretekstem do zaostrzenia kontroli społecznej, ograniczania swobód obywatelskich oraz konsolidacji władzy. Analiza dostarczyła także danych ukazujących, że reakcje na kryzys zdrowotny są nie tylko odpowiedzią na wyzwania medyczne, ale również działaniami o głębokim wymiarze politycznym i ideologicznym. Jednym z kluczowych wniosków płynących z badań jest stwierdzenie, że epidemie mogą wpływać na legitymizację reżimów politycznych. Wykazałam, że władza, która skutecznie zarządza kryzysem, wzmacnia swoją pozycję i zaufanie społeczne. Nieefektywne z kolei zarządzanie może prowadzić do delegitymizacji i pogłębiania podziałów społecznych. W tym kontekście artykuł dostarcza cennych informacji o zjawiskach takich jak zarządzanie ryzykiem, komunikacja kryzysowa oraz rola instytucji publicznych w sytuacjach nadzwyczajnych. Istotnym wkładem w rozwój nauk politycznych i administracji jest rzucenie światła na dynamiczne interakcje między polityką a kryzysami zdrowotnymi. Analizy dowiodły, że epidemie prowadzą do redefinicji relacji na linii obywatel–państwo i odsłaniają prawdziwe oblicze systemów politycznych. W sytuacjach kryzysowych wyraźnie widać, które reżimy są w stanie działać transparentnie i skutecznie, a które uciekają się do autorytarnych metod kontroli. Artykuł zatem nie tylko opisuje zjawisko, ale także stawia ważne pytania o przyszłość demokracji i zarządzania kryzysowego w obliczu nowych wyzwań globalnych. Dzięki tej analizie nauki polityczne zyskują narzędzie do głębszego zrozumienia mechanizmów władzy i relacji między państwem a obywatelem wobec kryzysów politycznych.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Dzięki zainteresowaniom badawczym oraz innym powierzonym mi zadaniom organizacyjnym zdobyłam znaczące doświadczenie we współpracy z wieloma ośrodkami akademickimi w kraju i poza nim (więcej w załączniku nr 1). W mojej dotychczasowej karierze uniwersyteckiej nawiązałam kontakty z polskimi i zagranicznymi naukowcami, m.in. podczas realizacji projektów, wizyt studyjnych i kwerend bibliotecznych oraz podczas międzynarodowych konferencji. Efektem tej współpracy były wieloosrodkowe przedsięwzięcia oraz towarzyszące im publikacje naukowe. Współpraca przyniosła wymierne rezultaty, gdyż wielu znaczących badaczy nie tylko przyjmowało zaproszenia do uczestnictwa we współorganizowanych przeze mnie wydarzeniach, ale również angażowało się we wspólne projekty badawcze i wydawnicze. Nawiązane kontakty przyczyniły się znacząco do rozwinięcia moich obszarów badawczych, przede wszystkim z zakresu historii myśli politycznej oraz systemu szkolnictwa wyższego i nauki.

5.1. Staże badawcze

Byłam stypendystką rządu francuskiego – Bourses du Gouvernement Français (BFG). Dwukrotnie otrzymałam *séjour de recherches Campus France* – stypendia na pobyt badawczy we francuskich instytucjach akademickich organizowane przez Campus France:

³⁵ A. Budzanowska, *Epidemie a reżimy*, „Horyzonty Polityki” 2020, t. 11, nr 36, s. 11–24, <https://doi.org/10.35765/hp.1961>.

- Université Lyon 2 oraz Université Jean Monnet Saint-Etienne w ramach Laboratoire Triangle (Action, discours, pensée politique et économique CNRS UMR 5202, listopad–grudzień 2017). Laboratorium skupia badaczy z CNRS, ENS de Lyon, Université Lyon 2, Sciences Po Lyon oraz Université Jean Monnet Saint-Etienne;

- CY CERGY Paris Université w ramach Laboratoire AGORA (maj–czerwiec 2022). AGORA jest multidyscyplinarnym ośrodkiem badawczym w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych, w którym prowadzone są studia nad wpływem idei i praktyk politycznych na kształtowanie życia politycznego i społeczeństwa.

Moja współpraca z CY Cergy Paris Université wykraczała poza formalną wymianę w ramach programu BFG. W latach 2022–2023 miałam przyjemność współpracować z prof. Catherine Marshall, dyrektorką multidyscyplinarnego Laboratoire AGORA nad projektem poświęconym recepcji dziedzictwa intelektualnego Francuzek epoki nowożytnej. Badania te koncentrowały się na wpływie myśli i twórczości wybitnych kobiet XVIII i XIX w. na historię kobiet w Europie oraz na środowiska intelektualne tego okresu. Współpraca ta zaowocowała organizacją międzynarodowej konferencji, która odbyła się 22 września 2022 r. w Brukseli z inicjatywy prof. Maartena Colette'a w ramach cyklu De Debatten współtworzonego przez Vrije Universiteit Brussel oraz Universiteit Leiden. Podczas konferencji *Mme de Staël en haar kring – Mme de Staël and her Circle* prezentowałam badania nad wpływem dzieł madame de Staël na rozwój ruchów feministycznych oraz na intelektualne kręgi polskie XIX w. Konferencja stała się platformą wymiany myśli między naukowcami z różnych krajów, co umożliwiło mi poszerzenie badań nad dziedzictwem intelektualnym kobiet i jego oddziaływaniem przez kolejne dekady. Efektem współpracy będzie wieloosrodkowa publikacja, co dodatkowo wzbogaci pole badań nad historią idei kobiet w Europie.

W grudniu 2018 r. zrealizowałam pobyt badawczy na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie w ramach projektu *Spółczesność inkluzywna w świetle Katolickiej Nauki Społecznej*, którego liderem był dr Wit Pasierbek z Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie. Celem projektu było rozpoznanie znaczenia myśli chadeckiej oraz Katolickiej Nauki Społecznej w takich obszarach, jak gospodarka rynkowa, zrównoważony rozwój, sprawiedliwość i solidarność społeczna. Pobyt badawczy w Rzymie zaowocował nawiązaniem współpracy z tamtejszymi naukowcami, dzięki czemu mogłam poszerzyć perspektywy badań oraz podjąć interdyscyplinarną analizę tych zagadnień w kontekście ideowości chrześcijańskiej z jednej strony, a wyzwań współczesnej demokracji z drugiej. Współpraca z Papieskim Uniwersytetem Gregoriańskim, szczególnie z profesorem dr Rocco D'Ambrosio, oraz z prof. Tomaszem Homą i prof. Józefem Bremerem z Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie stworzyła inspirującą platformę wymiany idei. Moje zaangażowanie docenił również lider projektu dr Wit Pasierbek, czego wyrazem było zaproszenie mnie do współredakcji monografii *Polonia Restituta*, stanowiącej istotny wkład w refleksję nad współczesnymi wyzwaniami społecznymi w Polsce. Dzięki pracy nad tą publikacją miałam okazję współpracować z wieloma autorami z różnych ośrodków naukowych. Długofalowym efektem było zaproszenie mnie do zespołu redakcyjnego czasopisma „Horyzonty Polityki”, co nastąpiło w 2024 r.

5.2. Współpraca badawcza

5.2.1. Historia doktryn politycznych i prawnych

W 2018 r. z inicjatywy prof. Tomasza Pietrzykowskiego z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach rozpoczęłam współpracę z Międzynarodowym Stowarzyszeniem Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej (IVR), co pozwoliło mi rozwinąć badania z zakresu myśli politycznej i prawnej poprzez nawiązywanie kontaktów z ośrodkami naukowymi organizującymi kolejne kongresy IVR. Dzięki temu miałam możliwość wymiany doświadczeń z badaczami z całej Europy, co w konsekwencji wzbogaciło mój dorobek naukowy i rozwinęło sieć międzynarodowych kontaktów akademickich.

W trakcie mojego pierwszego udziału w kongresie IVR w 2018 r. na Uniwersytecie w Lizbonie w ramach panelu *Jurisprudence, Religion, and Peace* z udziałem prof. Alberta Puppo i prof. Dawida Bunikowskiego zaprezentowałam badania na temat ideologicznych podziałów, które wyłoniły się we Francji na przełomie XIX i XX w. Podziały te doprowadziły do zastąpienia zasady

l'Église au pouvoir (władza Kościoła) francuską doktryną laickości i przekształciły relacje między religią a sferą publiczną. Uwagi prof. Bunikowskiego i prof. Puppo okazały się niezwykle cenne i znacząco wspomogły mnie w dalszych badaniach nad zagadnieniami dotyczącymi modeli

sekularyzacyjnych w Europie. Ich spostrzeżenia pomogły mi pogłębić analizę ideologicznych narracji oraz ich wpływu na kształtowanie współczesnych relacji między religią a państwem. Efektem tej współpracy była publikacja *The Dreyfus Affair and the Rise of Political Religion in France* (2021).

W 2019 r. podczas kongresu na Uniwersytecie w Lucernie miałam okazję uczestniczyć w projekcie *The Anarchist Critique of the State, the Law and Authority* zainicjowanym przez prof. Klausa Mathisa i dr. Lukę Langensandę, który poruszał problem interpretacji krytyki państwa i władzy z perspektywy myśli anarchistycznej. Współpraca ze szwajcarskim ośrodkiem zaowocowała badaniami nad polską myślą anarchistyczną, w szczególności nad koncepcjami Edwarda Abramowskiego, jednego z najbardziej oryginalnych polskich teoretyków anarchizmu. Abramowski, inspirowany myślą socjologiczną i psychologiczną przełomu XIX i XX w., propagował idee wolnego stowarzyszania się i stworzył polityczną koncepcję republiki kooperatywnej. W jego teorii kluczową rolę odgrywała idea solidarności oraz moralnej rewolucji. W badaniach, które weszły w skład wieloautorskiej publikacji, zaprezentowałam wnioski wywiedzione z teorii polskiego myśliciela wzbogacające doktrynę anarchistyczną o idee republiki kooperatywnej jako alternatywy dla struktur państwowych, uwypuklając jej zalety i słabości w kontekście współczesnych Abramowskiemu systemów politycznych³⁶.

W 2022 r. przy okazji kongresu IVR w Bukareszcie miałam przyjemność współpracować z prof. Adrianem Nitą, związanym z Instytutem Filozofii i Psychologii im. Constantina Rădulescu-Motru Rumuńskiej Akademii Nauk, prezesem Leibniz Society of Romania. Profesor Nita wspierał mnie merytorycznie, oferując głęboki wgląd w zawilości filozofii Leibniza i jej wpływu na myśl europejską. Nasza współpraca skupiała się na analizie roli myśli Leibniza w kształtowaniu naukowych i filozoficznych paradygmatów osiemnastowiecznej Francji, ze szczególnym uwzględnieniem ważnego dla mnie paradygmatu stworzonego przez Émilie du Châtelet. Profesor Nita wniósł cenne uwagi do moich interpretacji teorii du Châtelet. Wspólne dyskusje nad tekstem zatytułowanym *The metaphysical bridge. Leibniz's philosophical principles as foundations for physics and philosophy in the Du Châtelet's doctrines* zainspirowały mnie do dalszych badań nad miejscem filozofek w intelektualnych debatach oświecenia. Współpraca z dr. Nitą w Bukareszcie nie tylko wzbogaciła moje badania nad filozofią oświecenia, lecz także zaowocowała nawiązaniem cennych kontaktów w rumuńskim środowisku akademickim, kontynuowanych podczas realizacji projektów w ramach EUI.

5.2.2. Badania nad systemem szkolnictwa wyższego i nauki

W latach 2021–2023 zrealizowałam projekt badawczy *Polskie uczelnie w europejskich aliansach – próba diagnozy*, koordynowany przeze mnie na zlecenie Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji (FRSE). W badanie, pomyślane jako wieloakademicki projekt parasolowy, zaangażowane zostały wybrane cztery polskie uczelnie zrzeszone w inicjatywie Komisji Europejskiej – Uniwersytety Europejskie (EUI). Przedsięwzięcie poprzedzono pilotażem zrealizowanym przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu pod kierunkiem dr. hab. Dominika Antonowicza, prof. UMK. W koordynowanym przeze mnie badaniu wzięli udział przedstawiciele uczelni zrzeszonych w UNAEuropa – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie; YEFE – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, T4Eu – Uniwersytet Śląski w Katowicach, ECIU – Politechnika Łódzka. Badaliśmy efekt udziału polskich podmiotów szkolnictwa wyższego w inicjatywie Uniwersytety Europejskie (EUI) oraz wpływu tego programu na rozwój strukturalny w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Analizy obejmowały wiele aspektów, w których inicjatywa europejska wpływa na uczelnie w Polsce, w tym adaptację strukturalną, instytucjonalno-formalną uczelni, organizację działań dydaktycznych i badawczych, działanie na personel administracyjny oraz skalę udziału studentów w programach prowadzonych przez sojusze.

³⁶ A. Budzanowska, T. Pietrzykowski, *Edward Abramowski's Idea of Solidarity and Stateless Cooperation. A Polish Contribution to the Anarchist Thought*, in: *Dignity, Diversity, Anarchy*, eds. K. Mathis, L. Langensand, Franz Steiner Verlag, Stuttgart 2021, ISBN 978-3-515-12953-4, s. 129–139.

Efektem tego projektu badawczego jest współautorska, wraz z dr. hab. Pawłem Poszytkiem, monografia zatytułowana *European Universities in Poland* (2023) oraz kolejna – *Polskie uczelnie w Uniwersytetach Europejskich* (2024) współtworzona z prof. Dominikiem Antonowiczem i jego zespołem.

Wyniki badań prezentowałam na wielu konferencjach naukowych. Do najważniejszych sympozjów międzynarodowych, podczas których wygłaszałam referaty poświęcone wpływowi EUI na polskie podmioty systemu nauki i szkolnictwa wyższego, należą:

- EEA Working Group on Higher Education, session on the financing of European Universities at national level, wystąpienie: *Poland. The study on the state and effectiveness of national funding systems of higher education to support the European Universities*, Paryż, 17.10.2023;
- VI Międzynarodowy Kongres Edukacji i Szkolnictwa Zawodowego oraz EuroSkills Gdańsk 2023, panel: *Uniwersytety Europejskie i Europejskie Centra Doskonałości*, referat: *Uniwersytety Europejskie i ich rola w budowaniu wiedzy i doświadczeń*, Gdańsk, 7.09.2023;
- US-Poland Science and Technology Symposium, panel: *European Universities for digital society*, Stanford, 21.06.2023;
- Międzynarodowy Kongres Jakości Kształcenia 2022, panel: *Rola EUI w polskim systemie szkolnictwa wyższego*, Katowice, 17.10.2022.

Jestem współautorką kluczowych instrumentów polityki naukowej: modelu szkół doktorskich, doktoratów wdrożeniowych, programu *Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza*, systemu ewaluacji nauki, programów wspierających doskonałość naukową. W ramach ewaluacji transformacji polityk publicznych zrealizowałam we współpracy wieloosrodkowej cykl konferencji Narodowy Kongres Nauki „Forum”, będących platformą wymiany doświadczeń dobrych praktyk między uczelniami i instytutami w zakresie wdrożenia Ustawy 2.0. Efektem projektu były rekomendacje zmian przepisów prawa dotyczącego szkolnictwa wyższego i nauki, wypracowane modele wdrożenia najważniejszych aspektów reformy na uczelniach, badania ankietowe i publikacje, a także cztery konferencje:

- Ustrój i statuty uczelni, Politechnika Łódzka, 18 lutego 2019 r.;
- Szkoły doktorskie, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, 20 marca 2019 r.;
- Kształcenie, Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni, 20 maja 2019 r.;
- Ścieżki kariery – rozwój kadr szkolnictwa wyższego i nauki, Uniwersytet Śląski w Katowicach, 1 lipca 2019 r.

Od 2021 r. jestem afiliowaną badaczką w Katedrze Badań nad Nauką i Szkolnictwem Wyższym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu pod kierownictwem prof. Dominika Antonowicza. W pracy badawczej koncentruję się na modelach zarządzania instytucjami akademickimi, Uniwersytetach Europejskich (EUI) oraz radach uczelni. Efektem badań był artykuł *Impact of university councils on the core academic values of Polish universities: limited but benign*, który powstał we współpracy z Centre for Science and Technology Studies (CWTS) w Leiden University, skupiający się na wpływie rad uczelni na politykę tych instytucji szkolnictwa wyższego. Badania te kontynuuję od 2023 r. we współpracy z naukowcami z Tampere University, KTH Royal Institute of Technology in Stockholm oraz University of Aveiro.

Od 2022 r., również w ramach prac UMK, współrealizuję badanie *Publiczne uczelnie zawodowe – pełnione funkcje, instytucjonalne napięcia i systemowe wyzwania*. Projekt kierowany przez prof. Antonowicza ma na celu zdefiniowanie strategii rozwoju sektora akademii stosowanych (dawniej tzw. PWSZ – obecnie akademii nauk stosowanych) poprzez zrozumienie ich tożsamości instytucjonalnej, zdiagnozowanie wyzwań, przed którymi stoją, oraz zmapowanie pełnego spektrum funkcji, jakie pełnią, zarówno w ramach systemu szkolnictwa wyższego, jak i w szerszym kontekście społeczno-gospodarczym.

W ramach The Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA) od 2024 r. kieruję obszarem Academic Career Diversity w Polskim Oddziale Krajowym, gdzie współtworzę rekomendacje

dotyczące zmian w ocenie badań naukowych. Wspieram w nich innowacyjne podejście do różnorodności ścieżek kariery akademickiej, otwartej nauki oraz społecznego wpływu badań.

5.2.3. Badania nad państwem

Przykładem udanej współpracy międzynarodowej w zakresie rozwijania badań i dyskusji o kształtowaniu polityk publicznych w różnych kulturach ustrojowych jest organizacja polskiego panelu w ramach Climate Law and Governance Day (CLGD), którą rozpoczęłam w 2018 r. CLGD to wydarzenie, które od piętnastu lat stanowi ważne przedsięwzięcie w ramach szczytów klimatycznych, gromadzące przedstawicieli rządów, środowiska akademickiego, organizacji pozarządowych i instytucji prawnych z całego świata. Dotychczas panele te miały miejsce na COP25 w Madrycie (2019), COP26 w Glasgow (2021), COP27 w Szarm el-Szejk (2022) oraz COP28 w Dubaju (2023).

Panel polski przyciągał zawsze wielu międzynarodowych ekspertów z zakresu prawa klimatycznego, procesów edukacyjnych i nowych technologii wspierających walkę z kryzysem klimatycznym. Współorganizacja wydarzenia z mec. Magdaleną Stryją oraz wsparcie wybitnych ekspertów, takich jak prof. Agnieszka Bielska-Brodziak z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, prof. Marie-Claire Cordonier Segger z Uniwersytetu Cambridge czy prof. Alexandry Harrington z Lancaster University, przewodniczącej IUCN Task Force on Plastic Pollution, pozwoliły przedstawić polskie doświadczenia w szerokim, globalnym kontekście. Wyjątkowym wyróżnieniem było zaproszenie mnie w roli *keynote speaker* podczas spotkania COP24 w Katowicach, a następnie zaproszenie do współprowadzenia panelu podczas Climate Law and Governance Day 2021 w Glasgow. Warto dodać, że polski panel w Madrycie został wyróżniony prestiżową nagrodą Global Leadership Award oraz zdobył III miejsce w klasyfikacji sesji międzynarodowych przyznanej przez Sędziów Komitetu Programowego COP. Panel zatytułowany *Legal and Scientific Impact of COP24 Three Years Later* umożliwił refleksję nad wdrażaniem innowacji prawnych i technicznych wypracowanych podczas COP24 w Katowicach. Skupiono się na ich wpływie na społeczeństwo oraz na znaczeniu tych rozwiązań w kontekście pandemii COVID-19, sprawiedliwej transformacji i procesów polityki naukowej.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę

6.1. Osiągnięcia dydaktyczne

Umiejętności dydaktyczne miałam okazję rozwijać w kilku akademickich kulturach organizacyjnych. Prowadzone przeze mnie zajęcia odbywały się dwóch blokach tematycznych: 1) historia doktryn i myśli politycznej, 2) nauka o państwie i Unii Europejskiej.

Na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie prowadziłam zajęcia (ćwiczenia i konwersatoria) ze studentami prawa, administracji, nauk politycznych i stosunków międzynarodowych. W tym okresie moje zainteresowania badawcze obejmowały europejskie systemy polityczne i historię doktryn politycznych. Prowadzone przeze mnie zajęcia dydaktyczne łączyły się pod względem zakresu z moimi badaniami i pomogły mi w uzyskaniu przekrojowej wiedzy o rozwoju interesujących mnie koncepcji w różnych epokach i krajach.

W latach 2004–2007 w trakcie pracy w Parlamencie Europejskim zainicjowałam i zorganizowałam system praktyk dla krakowskich studentów. Nawiązałam współpracę z Wyższą Szkołą Europejską im. ks. Józefa Tischnera, w której zostałam tutorem oraz prowadziłam wykłady i seminaria. W latach 2005–2009, kontynuując pracę dydaktyczną w WSE, skupiłam się na problematyce procesu decyzyjnego w Unii Europejskiej oraz instytucjach unijnych.

Po doktoracie przeniosłam się do Warszawy, gdzie na Uniwersytecie Warszawskim w latach akademickich 2009–2011 prowadziłam konwersatoria poświęcone międzynarodowym organizacjom sportowym i komunikacji społecznej w instytucjach publicznych.

W 2021 r. w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki rozpoczęłam działalność na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. W 2022 r. natomiast po otrzymaniu przez Katowice tytułu

Europejskiego Miasta Nauki zostałam zatrudniona na stanowisku badawczo-dydaktycznym na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. W ramach tych uczelni prowadzę zajęcia dydaktyczne.

Szczegóły dotyczące mojej działalności dydaktycznej prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Prowadzone zajęcia dydaktyczne w jednostkach naukowych.

Okres	Prowadzone zajęcia
2022 – obecnie	• Historia doktryn politycznych i prawnych – Instytut Nauk Politycznych, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Śląski w Katowicach • Służba cywilna – Instytut Nauk Politycznych, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Śląski w Katowicach
2021 – obecnie	• Zarządzanie projektami – Instytut Polityk Publicznych, Kolegium Administracji Publicznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie • Współczesne teorie administracji publicznej – Instytut Polityk Publicznych, Kolegium Administracji Publicznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie • Współczesne wyzwania cywilizacyjne – Instytut Polityk Publicznych, Kolegium Administracji Publicznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie • Administracja i gospodarka publiczna – Instytut Polityk Publicznych, Kolegium Administracji Publicznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
2009–2011	• Wiedza o międzynarodowych organizacjach sportowych – Instytut Dziennikarstwa, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski • Komunikowanie społeczne w instytucjach publicznych – Instytut Dziennikarstwa, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski
2005–2009	Proces decyzyjny w Unii Europejskiej – Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie • Instytucje Unii Europejskiej – Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie
2004–2007	• Historia doktryn politycznych i prawnych – Katedra Historii Doktryn Politycznych i Prawnych, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie • Nowożytny ideał rządu i samorządu – Katedra Historii Doktryn Politycznych i Prawnych, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie • Demokracja i elitaryzm władzy – Katedra Historii Doktryn Politycznych i Prawnych, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie • Historia myśli ustrojowej i społecznej – Katedra Historii Doktryn Politycznych i Prawnych oraz Katedra Prawa Ustrojowego i Porównawczego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie • Współczesne ustroje państwowe – Katedra Prawa Ustrojowego i Porównawczego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

	• Prawo wyborcze i system partyjny Europy – Katedra Prawa Ustrojowego i Porównawczego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie • Prawo porównawcze krajów europejskich – Katedra Prawa Ustrojowego i Porównawczego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie USOS.

Chciałabym zwrócić uwagę na pożądaną z punktu widzenia rozwoju naukowego powiązanie moich badań i praktyki organizacyjnej z dydaktyką akademicką. Doświadczenie zawodowe zdobyte w instytucjach publicznych wykorzystywałam w prowadzeniu zajęć w obszarze nauki o państwie i Unii Europejskiej, przedstawiając zagadnienia z perspektywy zarazem teoretycznej i praktycznej. Prowadzone przeze mnie zajęcia dydaktyczne łączyły się pod względem zakresu z moim zainteresowaniami badawczymi i pomogły mi uzyskać przekrojową wiedzę o rozwoju interesujących mnie idei.

W karierze akademickiej dopiero od trzech lat sprawuję opiekę nad pracami dyplomowymi i seminariami, w tym czasie z sukcesem wypromowałam już ponad czterdziestu absolwentów.

Moja praca dydaktyczna jest wysoko oceniana w ankietach studenckich. Zajęcia spotkały się z bardzo życzliwą recenzją słuchaczy. Ankietowani docenili starania o uatrakcyjnianie programu zajęć za pomocą dodatkowych aktywności. Często wzbogacam zajęcia o praktykę i wizyty studyjne, zapraszam gości, angażuję studentów w realizowane na uczelni przedsięwzięcia konferencyjno-projektowe. Ze szczególną dbałością podchodzę do łączenia rygorów jakości kształcenia z doskonałością naukową, między innymi poprzez osvajanie studentów z koniecznością weryfikowania informacji i danych w repozytoriach wiedzy w otwartym dostępie.

Dbając o zawartość merytoryczną zajęć, nie zapominam o atrakcyjnej formie ich przekazu. Obszar dydaktyki akademickiej jako przedmiot badań stał mi się bliski również w związku z zainteresowaniem działalnością sojuszy EUI. W 2022 i 2023 r. wspólnie z prof. Katarzyną Tryndą i dr Agatą Zygmunt-Ziemianek z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach przeprowadziłyśmy badania poświęcone innowacjom dydaktycznym. Wnioski zaprezentowałam podczas dwóch edycji Międzynarodowego Kongresu Jakości Kształcenia (ICEQ), odbywającego się w ramach obchodów Europejskiego Miasta Nauki.

Dydaktyka jest dla mnie również związana z propagowaniem samorządności studenckiej jako elementu budowania społeczeństwa obywatelskiego. Jeszcze podczas studiów, pracując w Biurze Kraków 2000, zainicjowałam linię programową umożliwiającą aktywność studentów i doktorantów – Młodzi Kraków 2000. Od tego czasu studenci i doktoranci zawsze mogą liczyć na moją pomoc i inicjatywę. Z jednej strony staram się wspierać koła naukowe w ich działaniach merytorycznych, z drugiej pomagam organizować staże w administracji, z którą blisko współpracuję. Dlatego ogromnym wyróżnieniem za całokształt działań było dla mnie przyznanie mi nagrody ProJuvenes „Przyjaciel Samorządności Studenckiej” od Parlamentu Studentów RP w 2021 r.

6.2. Osiągnięcia organizacyjne i popularyzujące naukę

Rozwój zawodowy pozwolił mi na zbudowanie solidnych podstaw teoretycznych oraz praktycznych, będących efektem łączenia roli naukowca i menedżera administracji publicznej. Każde kolejne zadanie organizacyjne i piastowane stanowisko wzbogacało moje umiejętności, które dziś wykorzystuję na poziomie instytucjonalnym i w badaniach naukowych.

W Biurze Kraków 2000 zdobyłam bogate doświadczenie projektowe, odpowiadałam bowiem za kilkadziesiąt inicjatyw międzyinstytucjonalnych. Późniejsze stanowiska, m.in. doradczce w Parlamencie Europejskim oraz programowe w Instytucie Adama Mickiewicza, pozwoliły mi rozwinąć kompetencje zarządzania projektami w dyplomacji kulturalnej i we współpracy międzynarodowej. W obszarze zarządczym zdobyłam szerokie doświadczenie w kierowaniu zespołami i projektami w różnych instytucjach, co umożliwiło mi poznanie wielu aspektów funkcjonowania

złożonego środowiska administracji publicznej i sektora nauki. Zadania w Kancelarii Prezydenta RP umożliwiły mi rozwinięcie kompetencji eksperckich oraz wzbogaciły wiedzę badawczą i umiejętności

w zakresie analizy politycznej i strategicznej. Odpowiadałam za analizę polityk europejskich oraz prace legislacyjne i strategiczne. Dzięki temu zdobyłam cenne umiejętności w konsultacjach i merytorycznym wsparciu procesów decyzyjnych oraz zasób wiedzy na temat mechanizmów funkcjonowania państwa w relacji do obywateli.

Za przełomowe – również pod względem mojej ścieżki akademickiej – uważam doświadczenia zdobyte w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, gdzie podejmowałam działania w służbie rozwoju polskiego systemu szkolnictwa wyższego i nauki. Jako dyrektor generalna, a następnie podsekretarz stanu odpowiadałam za konsultacje społeczne i projekty strategiczne ministerstwa oraz nadzór nad podmiotami sektora. Koordynowałam proces przygotowania i wdrażania reformy nauki szkolnictwa wyższego zwanej Ustawą 2.0 (lub Konstytucją dla Nauki). Zainicjowałam i zrealizowałam Narodowy Kongres Nauki – największy w historii polskiej nauki proces konsultacji publicznych, którego efektem były założenia Ustawy 2.0. Projekt i realizacja konsultacji zostały wyróżnione przez OECD jako wzorcowe. Jestem współautorką kluczowych instrumentów polityki naukowej: modelu szkół doktorskich, doktoratów wdrożeniowych, programu *Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza*, systemu ewaluacji nauki, programów wspierających upowszechnianie i społeczną odpowiedzialność nauki. Byłam również pomysłodawczynią serii konferencji Narodowy Kongres Nauki „Forum”, platformy wymiany doświadczeń i dobrych praktyk między uczelniami i instytutami w zakresie wdrożenia Ustawy 2.0.

Do końca 2024 r. zaangażowana byłam w organizację Europejskiego Miasta Nauki (EMN), które jest wspólnym przedsięwzięciem Miasta Katowice oraz siedmiu uczelni publicznych z regionu. Została mi powierzona rola **Pełnomocnika Prezydenta Miasta Katowice ds. projektu Katowice – Europejskie Miasto Nauki 2024 oraz Championa ESOF 2024**³⁷.

Jako Pełnomocnik Prezydenta Miasta Katowice ds. Europejskiego Miasta Nauki 2024 miałam okazję intensywnie działać na rzecz popularyzacji nauki, aby wprowadzić mieszkańców w świat wiedzy naukowej i innowacji. Moim zadaniem było koordynowanie współpracy miasta i uczelni, a także wspieranie inicjatyw mających na celu zwiększenie integracji lokalnych środowisk akademickich i badawczych. Koordynowałam szereg inicjatyw przybliżających osiągnięcia naukowe szerokiej publiczności, angażujących śląskie uczelnie, instytucje badawcze oraz międzynarodowych partnerów. Moim priorytetem była promocja idei otwartej nauki – od dostępu do danych badawczych po tworzenie przestrzeni dla dialogu między naukowcami a społeczeństwem. Dlatego zostałam **kuratorem Tygodnia Wiedzy** w ramach programu *50 Tygodni Miasta Nauki*, który poświęcony był działaniom na rzecz otwartych danych badawczych³⁸.

Najważniejszym wydarzeniem w ramach obchodów EMN było **EuroScience Open Forum (ESOF)**³⁹, największa europejska konferencja naukowa, organizowana co dwa lata przez stowarzyszenie EuroScience. W Polsce udało nam się stworzyć unikalną platformę współpracy, w której uczestniczyło 3500 gości z Europy. Champion ESOF to prestiżowy tytuł przyznawany osobom szczególnie zaangażowanym w popularyzację nauki. Jako Champion ESOF aktywnie współtworzyłam program, który przybliżał osiągnięcia współczesnej nauki szerokiej publiczności, byłam mistrzem ceremonii, organizowałam panele i warsztaty. ESOF 2024 był dla mnie wydarzeniem wyjątkowym, ponieważ z mojej inicjatywy po raz pierwszy przyznano **EuroScience Policy Award**. Nagroda powstała, by uhonorować działania, które prowadzą do promowania polityki opartej na dowodach oraz wspierają integrację wiedzy w społeczeństwie.

³⁷ Zob. K. Jurkiewicz, *Katowice Europejskim Miastem Nauki 2024. Wybrano dwójkę championów*, „WKATOWICACH.eu”, 27.04.2022, <https://www.wkatowicach.eu/informacje/index/Katowice-Europejskim-Miastem-Nauki-2024.-Wybrano-dwojke-championow/idn:796>.

³⁸ Zob. <https://us.edu.pl/europejskie-miasto-nauki/50-tygodni-w-miescie-nauki/#1703083098314-7a172617-4651>.

³⁹ Zob. <https://www.esof.eu>.

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1–6 wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

Za osiągnięcia w rozwijaniu współpracy instytucjonalnej, w tym ze środowiskiem akademickim, zostałam uhonorowana m.in. Brązowym Krzyżem Zasługi nadanym przez Prezydenta RP (2015) oraz nagrodą Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za działania organizacyjne na rzecz pozyskania tytułu Europejskiego Miasta Nauki (2023).

.....
(podpis wnioskodawcy)